

Rapport 2010:16

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Stadsmiljö, bostad och vardagsliv i Stockholm

Författare: Helen Ekstam & Eva Sandstedt

Rapport 2010:16

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Stadsmiljö, bostad och vardagsliv i Stockholm

Illustration omslag: Ulrika Djerw

Tryckeri:

Utgivningsår: 2010

ISBN: 978-91-7281-389-2

Fler exemplar av denna rapport kan beställas hos
enheten för bostadsfrågor, Länsstyrelsen i Stockholms län,
tfn: 08-785 40 00

Besök också vår webbplats www.lansstyrelsen.se/stockholm

Förord

Stockholmarna i allmänhet trivs bra i sina bostäder och bostadsområden och vill inte flytta ifrån Stockholms län. Denna positiva bild är dock inte entydig utan undantag finns och då främst bland hyresrättsinnehavare och utom-europeiskt födda. Många stockholmarna tycker också att boendet är för dyrt och i vissa fall finns missnöje med bostadens funktion och planering vilket påverkar viljan att flytta. Bostadsrätts- och äganderättsinnehavarna är de två grupper där tillfredsställelsen i boendet är som störst. Undersökningen omfattar fyra olika stadsmiljöer: innerstadens stenstad, blandad bebyggelse, centrumbebyggelse samt småhus.

Bakgrunden till denna rapport är ett samarbete mellan Länsstyrelsen i Stockholms län och Institutet för bostadsforskning (IBF), Uppsala Universitet. Initiativet till studien togs av Länsstyrelsen som en del av jämställdhetsprojektet BoJämt, vars målsättning var att finna vägar för en ökad jämställdhet mellan kvinnor och män inom ramen för den fysiska planeringen. BoJämt drevs av Länsstyrelsen i samarbete med Regionplanekontoret och Stockholms stad under 2006-2008. I projektets slutskede kom en enkätundersökning att efterfrågas för att få ett underlag till det fortsatta jämställdhetsarbetet. Från IBF:s sida åtog sig professor Eva Sandstedt och fil.mag, doktorand Helen Ekstam att i samarbete med Länsstyrelsen genomföra en sådan enkätstudie. BoJämts projektledare Christian Dymén deltog i konstruktion och utskick av frågeformulär, i denna process var även och Tomas Norberg behjälplig, medan Henrik Weston från Länsstyrelsens bostadsenhet har följt arbetet som helhet. Helen Ekstam är den som har genomfört den statistiska bearbetningen av det stora datamaterialet vilket hon sammanställt i samarbete med Eva Sandstedt.

De tekniska aspekterna i undersökningen finns redovisade i *Frågor om ditt boende och vardagsliv. Enkätundersökning 2007*, Statistiska centralbyrån (SCB). Det insamlade materialet kommer också att användas i Formas-projektet *Att vara äldre och bo för sig själv* vid IBF.

Det är vår förhoppning att denna rapport ska öka kunskapen om hur invånarna i Stockholms län upplever sitt boende, boendemiljö och vardagsliv, och att den kan utgöra ett konstruktivt underlag i den fortsatta utvecklingen av Stockholmsregionen. För Stockholms län gäller det att förbereda för en befolkningsökning på upp till en halv miljon nya invånare fram till 2030.

Uppsala och Stockholm oktober 2010

Eva Sandstedt
Professor i sociologi

Helen Ekstam
Fil.mag. doktorand i sociologi

Maria Heymowska
Länsbostadsdirektör,
Länsstyrelsen i Stockholms län

Innehållsförteckning

Sammanfattning	7
1. Undersökningsdesign	9
Inledning och syfte	9
Metod	10
Rapportens disposition	14
2. Boendets karaktär i stort	16
Bostadsförhållanden	16
Val av stadsmiljö	19
Diskussion.....	21
3. Boendets karaktär i olika stadsmiljöer	22
Utmärkande drag	22
Upplevelsen av bostaden.....	28
Den upplevda stadsmiljön.....	29
Kommunikationsmöjligheter och rörelsemönster.....	34
Diskussion.....	35
4. Hushållsstruktur och boende	37
Inledning.....	37
Hushållstyper	39
Jämställdhet i olika boendeformer	45
Diskussion.....	49
5. Stadsmiljö, kön och samhällsplanering	51
Engagemanget i skilda grupper	51
Dagens och framtidens boende	52
6. Äldre människors bostadssituation	55
Stadsmiljö.....	56
Boendesituation och boendeform	58
Tillgänglighet i bostad och i bostadsområde.....	60
Trivseln i boendet.....	60
Äldre och utlandsfödd	60
Diskussion.....	62
Referenser	63
Otryckta källor	64

Sammanfattning

Övergripande slutsatser

En majoritet av de boende är nöjda med sin bostadssituation och stadsmiljö. De som upplever att de kunnat välja sin bostad och boendemiljö är de som är mest nöjda. De minst nöjda finns främst bland hyresrättsinnehavare och utomeuropeiskt födda, vilka upplever att de har haft sämre möjligheter att själva bestämma hur de ska bo.

Boende i olika stadsmiljöer

Undersökningen omfattar fyra olika stadsmiljöer; innerstadens stenstad, blandad bebyggelse, centrumbebyggelse samt småhus.

I *kvartersstaden* upplevs stadsmiljön som mycket god med utmärkta kommunikationsmöjligheter. Det problem som återkommer här är bostadens fysiska utformning vilket tycks påverka hushållsarbetet negativt och möjligheten att få vardagen att fungera.

I den *blandade bostadsmiljön* upplevs grannkontakten mer positivt än bland de kvartersboende. Här uppträder dock tydliga skillnader mellan äganderäts- och hyresrättsinnehavare då de förra trivs bättre och är mer nöjda med sin bostad.

Kring de *små- och storskaliga centrummiljöerna* är trivseln god även om de boende kring de småskaliga centrumen är missnöjda med kommunikationerna.

Kring den *mellanstora centrummiljön* upplever en stor andel av de boende att bostaden inte motsvarar de behov de har. Trångboddhet, dålig planering och hög månadskostnad är exempel på vanligt förekommande brister. Dessutom upplever en stor del av de svarande otrygghet, låg tillit till grannar och brist på mötesplatser.

I *småhusmiljön* råder en mer positiv syn på boendet och en känslan av att själv kunna påverka detta. Trivseln är god liksom kontakten med grannarna. Sämre ställt är det med kollektivtrafiken som inte upplevs fungera på ett tillfredsställande sätt.

Hushåll

Upplevelsen av bostaden och bomiljön hänger också samman med i vilken *hushållstyp* den svarande bor i.

Störst trivsel uttrycker personer som lever i hushåll där man lever med partner utan barn, och en stor andel i den gruppen är i åldern 55–74 år. Även de enboende kvinnorna tillhör de som uttrycker störst trivsel.

Bland de mer missnöjda med boendet finner vi män som inte bor på traditionellt sätt. Dessutom återfinns här ensamstående mammor med barn. De upplever att bostaden är ofunktionell och är alltför dyr. De upplever också att de inte kunnat välja sitt boende utan fått ta vad som funnits. Mammorna upplever sina resvägar som alltför långa och de skulle vilja flytta om de kunde.

Äldres boende

I undersökningen av de äldre (65 år och äldre) visar det sig att de i högre grad är nöjda med sitt boende och sin boendemiljö jämfört med yngre.

Enboendet är lika vanligt som parhushåll bland de äldre.

En relativt stor grupp äldre lever i seniorbostäder, kollektivhusboende eller i kollektivhushåll jämfört med siffror för hela landet. Uppgifter tyder på att kollektiva boendeformer är något vanligare bland äldre utlandsfödda jämfört med svenskfödda.

Hälften av de enboende äldre männen bor i innerstaden medan en tredjedel av de enboende kvinnorna bor där. Fyra gånger fler svenskfödda bor i innerstaden jämfört med de utlandsfödda medan de utlandsfödda i större utsträckning bor kring det mellanstora centrumområdet, där invånarna inte trivs lika bra som i övriga områden.

Deltagandet i stadsmiljöfrågor

Aktivt deltagande i stadsplanefrågor är sällsynt bland de tillfrågade, även om de svarande håller sig informerade om vad som är på gång i staden.

Männen uppger i högre utsträckning att de engagerar sig i den översiktliga planeringen medan det inte finns några skillnader i engagemanget i närmiljön mellan männen och kvinnorna.

I områden med lägre inkomster använder invånarna främst kollektiva påverkansmetoder såsom deltagande på samrådsmöten samt föreningsengagemang.

I områden med en högre andel bostadsrättsinnehavare tar man oftare till individuella strategier som att kontakta politiker och planerare.

1. Undersökningsdesign

Inledning och syfte

Hur är det att bo i Stockholms län? Vad är bra och vad är mindre bra? En sådan allmänt ställd fråga har säkerligen lika många svar som det finns stockholmare. Om man däremot ställer mer specifika frågor och tar hänsyn till var och hur stockholmarna bor är det möjligt att urskilja vissa mönster och skillnader. Några av dessa mönster, likheter och olikheter kommer att presenteras i den här rapporten.

Rapporten bygger på data som samlades in för Länsstyrelsens projekt BoJämt som pågick mellan 2006–2008. BoJämt syftade till att lyfta fram kvinnors position i den fysiska samhällsplaneringen i Storstockholm och för att formulera idéer om hur en jämställd samhällsplanering skulle kunna se ut i framtiden. Den här rapporten utgör alltså en delstudie och bygger på den enkätundersökning (benämnd som bovineundersökningen) som tillkom i slutet av BoJämt-projektet. Syftet med enkätundersökningen var dels att ge en inblick i hur det förhåller sig med jämställdheten mellan kvinnor och män i länet, och dels att öppna upp för att andra aspekter än kön kan påverka attityder till boende, stadsmiljö och vardagsliv.

Genom bovineundersökningen ställde vi en mängd frågor om bostaden. Dessa gällde dels materiella aspekter som; storlek, standard, äganform och hustyp, och dels ickemateriella aspekter som; trivsel trygghet samt upplevelser av vardagslivet. Dessutom ställdes frågor till de intervjuade huruvida de försökt påverka samhällsplaneringen i närmiljön eller i kommunen.

Undersökningen kan sägas vara unik i två avseenden. För det första utgår vi från att stadsmiljöns karaktär kan ha inflytande på de svar vi får på frågorna och därför identifierar vi redan från början fyra olika typer av bo- och stadsmiljöer, nämligen kvarterstadsboende i innerstadens stenstad, boende i blandbebyggelse, miljonprograms- och centrumboende samt boende i småhusområde. Vi undersöker alltså huruvida det finns ett samband mellan dessa olika bo- och stadsmiljöer och de boendes upplevelser och attityder. För det andra uppmärksammar vi även olika hushållskonstellationer som enboende, kärnfamiljer, ensamstående föräldrar, tvåpersonshushåll, för att undersöka vilken betydelse familjebilden kan ha för upplevelsen av boendet.

Stockholm är ett stort och mångskiftande län, både med avseende på bebyggelsetyp och på befolkningssammansättning. Vår upplägning av undersökningen i fyra olika typer av bo- och stadsmiljöer betyder att flera stockholmarmiljöer uteslutits, till exempel landsbygd och jordbruk. Målsättningen har varit att ge en varierad bild av länet, men denna bild är trots detta begränsad. I rapporten talas det genomgående om stockholmarnas syn

på olika aspekter av sitt boende. Det är dock viktigt att poängtera att ”stockholmare” i strikt statistisk mening här endast avser de boende i de områden som faktiskt undersökts och därmed inte stockholmare som bor i andra bostadsområden än de undersökta.

Vår underliggande värdeståndpunkt: En studie i intersektionalitet

Som forskare har vi också våra värderingar och intressen som styr undersökningen. Det styr både medvetet och omedvetet uppläggningsen av en undersökning och dess sammanställning av resultaten. Under arbetets gång har vi blivit alltmer medvetna om att jämställdhet mellan könen inte kan studeras som enbart statistiska relationer mellan den abstrakte mannen och abstrakta kvinnan. I stället måste man se det hela i ett mer komplext sammanhang vilket inom feministisk teori brukar benämnas intersektionalitet. Det betyder att hur olika kvinnor och män upplever sin boendesituation sammanhänger med olika dimensioner som förutom kön även ålder, klass och etnicitet. Jämställdhet har vi kommit att se som en social rättvisa i förhållandet mellan människor som bor i olika delar av staden, i olika typer av hus, i olika bo- och samlevnadskonstellationer, i olika generationer och med olika etniska förtecken. Hur ska då en sådan social rättvisa gestaltas i stadsplaneringen? Ett svar om än ytterst litet är att alla grupper ska kunna göra sin stämma hörd i den demokratiska planeringsprocessen. I dag kan man knappast höra några stämmor alls och kan det möjligen bero på att det inte finns några som lyssnar?

Metod

Enkätstudien och dess urvalsgrund.

Enkäten syftar till att undersöka hur individer i utvalda delar av Stockholms län upplever sitt boende, stadsmiljö, vardagsliv och kommunikationsmöjligheter. Frågorna i enkäten kom till genom ett samarbete mellan Länsstyrelsen i Stockholm och sociologiska institutionen i Uppsala. Samarbetet resulterade i drygt 20 hypoteser som vi ville besvara. Trots att det övergripande temat var boendet hade hypoteserna en påtaglig bredd då de omfattade även integration, jämställdhet, äldrefrågor, hushållskonstellation och bebyggelsemässiga skillnader. Nästa steg i arbetet var att omformulera hypoteserna till frågor och påståenden som slutligen skulle finnas i enkäten.

Eftersom vi ville kunna uttala oss om boendemiljöns betydelse och antalet enkäter som skickades ut var relativt begränsat valdes sex olika undersökningsområden, spridda över länets olika tätbebyggda delar, ut. Vi valde således ut några bostadsområden som vi ville kunna uttala oss om med avseende på socioekonomi och bebyggelsestruktur – något som skulle vara svårt om enkäterna fördelades slumpvis över hela länet. Vi har således gjort något som skulle kunna liknas vid ett stratifierat obundet slumpmässigt

urval¹ av områden men vi försökte undvika att ta med områden med extremt höga och extremt låga inkomster. Ett undantag är dock Hallunda/Norsborg som valdes som exempel på ett miljonprogramsområde med en hög andel invandrade individer². Fördelen med ett stratifierat urval är att vi kan presentera den kontext som de svarande befinner sig i, nackdelen är att vi inte kan uttala oss generellt om befolkningen i hela Stockholms län.

Utrednings- och statistik kontoret (USK) fick uppdraget att administrera och skicka ut enkäten. 2 220 enkäter skickades ut år 2007 till boende i sex olika stadsdelar i länet. Då USK endast hade möjlighet att dra urval inom Stockholms kommun har individerna³ i urvalet dragits från *Registret över totalbefolkningen* (RTB) och innefattar individer som fyllt 18 år och som är folkbokförda i Sverige (SCB:s tekniska rapport).

Bortfall och förändrad områdesindelning

Stockholmarna besvarade en rad frågor om hur de upplevde sitt boende och sin bostadsmiljö. Totalt 1 303 individer besvarade enkäten, vilket innebär en total svarsfrekvens på 60 procent. Nedan presenteras svarsfrekvensen i de respektive områdena.

Område	Rampopulation	Antal svaranden	Bortfall
Gustavsberg	7734	228	34 %
Hallunda/Norsborg	8332	170	47 %
Salem	6073	204	68 %
Täby	3723	247	27 %
Södermalm	17008	205	40 %
Viksjö	8332	250	28 %

Svarsfrekvensen i de undersökta stadsdelarna.

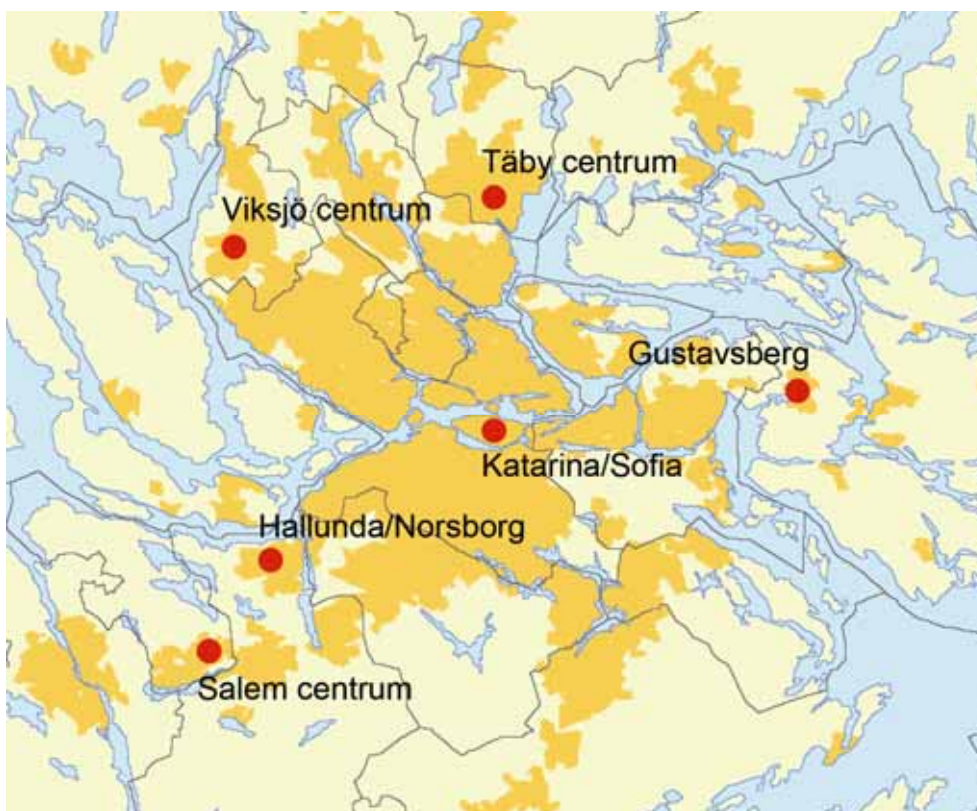
Som framgår av tabellen varierar rampopulationens storlek mellan de olika områdena vilket innebär att sannolikheten att slumpmässigt bli utvald för att delta i undersökningen varierar beroende på i vilket område man bor. För att ta hänsyn till detta samt att bortfallet är olika stort i de olika områdena har individernas svar försetts med vikter som kompenserar för bortfallet i respektive undersökningsområde. Vikterna kompenserar dock inte för det partiella bortfallet⁴. Vikten gör det således möjligt att generalisera resultaten till hela populationen (som i den här undersökningen är de ovan nämnda bostadsområdena). Representativiteten i undersökningen gäller alltså för respektive undersökta bostadsområde.

¹ 370 individer i vardera område tillfrågades.

² Medianinkomsten i Bokyрка var 184 200 kr/år 2006, vilket är att jämföra med länsgenomsnittet om 247 600 kr/år vid samma tidpunkt (www.regionplanekontoret.sll.se).

³ Rampopulationen bestod av 54 021 individer den 26:e juni 2007 (SCB:s tekniska rapport)

⁴ Med partiellt bortfall avses bortfall på enstaka frågor på annars besvarade enkäter.

Undersökningen omfattade följande områden i Storstockholm som illustrerar olika områdes- och hustyper.

- Stadsmiljö 1: *Katarina/Sofia – innerstadsbebyggelse*
- Stadsmiljö 2: *Gustavsberg – småhus och flerbostadshus*
- Stadsmiljö 3: *Täby centrum – flerbostadshus nära en stor centrumanläggning*
- Stadsmiljö 3: *Salem centrum och Viksjö centrum – flerbostadshus nära en liten centrumanläggning.*
- Stadsmiljö 3: *Hallunda/Norsborg – flerbostadshus kring en mellanstor centrumanläggning*
- Stadsmiljö 4: *Salem och Viksjö – småhus och parhus samt småskalig bebyggelse*

Under analysarbetet kom dock en ny mer adekvat indelning att ske av de olika bostadsmiljöerna och antalet reducerades från sex bostadsområden till fyra olika stadsmiljöer, vilka presenteras här:

Den första miljön, **stadsmiljö 1** är ett exempel på **kvartersstadsboende** och det område som undersöks är *Sofia/Katarina* (exklusive Hammarby sjöstad) på Södermalm i Stockholms innerstad. Gatustrukturen i området består av den för kvartersstaden typiska rutnätstrukturen. Husen i stadsdelen består till största del av femvåningshus byggda kring sekelskiftet 1800–1900. Historiskt har området främst huserat arbetare men detta har förändrats under senare år och idag bebos området till stora delar av en kapitalstark befolkning.

Gustavsberg i Värmdö kommun representerar **stadsmiljö 2** och är med som ett exempel på ett **blandat område**, beläget i östra delen av Stockholms län.

Med blandat avses i den här rapporten att det finns både villor och flerbostadshus. Området har bebyggt i omgångar men det har under senare år expanderat kraftigt, något som har lett till att det bebos av en relativt ung befolkning som har en inkomst som i genomsnitt är något lägre än för länet i helhet.

Den tredje miljön som undersöks, **stadsmiljö 3**, är boendet i olika typer av flerbostadshusområden som ligger i **nära anslutning till en centrum-anläggning**. I stadsmiljö 3 ingår fyra olika områden som i sin tur delas in i tre olika delområden. Områdena har få likheter men de är byggda efter 1960 och samtliga ligger utanför Stockholms stad. Det äldsta området, som också är det område med störst tillhörande centrum med sina 170 butiker, restauranger och offentlighetsinrättningar, är *Täby centrum* i Täby kommun. Området som räknas till den tidiga miljonprogramarkitekturen stod färdigt i slutet av 1960- talet och består av höghuskomplex som är mellan 4–8 våningar höga. Täby ligger i norra delen av Stockholms län. I den andra kategorin centrumområden är bostäderna uppförda under 1970- talet. Bostadsbyggnaden är småskaligt byggd med lägre hus kring små centrum med ett 20-tal butiker och serviceinrättningar. I den här undersökningen representeras denna typ av centrumboende av *Salem centrum* i Salems kommun i sydvästra länet och *Viksjö centrum* i Järfälla kommun i nordvästra länet. Det karaktäristiska för dessa områden är att centrumanläggningarna är små samt att de omkringliggande husen är relativt låga (upp till 4 våningar i Salem och 3–6 våningar i Viksjö). Den tredje typen av centrumbebyggelse representeras av flerbostadshusområdena i *Hallunda och Norsborg* i Botkyrka kommun i södra Stockholms län. Området stod klart i slutet av 1970- talet och bostadshusen är till största delen lamellhus med 8 våningar som är grupperade två och två med gårdar mellan husen. Det tillhörande Hallunda centrum innehåller ett 50-tal restauranger och offentlighetsinrättningar

Slutligen utgörs den sista stadsmiljön, **stadsmiljö 4**, av två bostadsområden med **småhus och parhus** byggda under 1970-talet. Husen och tomterna i området är relativt små och dessa ligger avskilda från biltrafiken. De två utvalda områden ligger i *Salem* och *Viksjö*.

Avgränsningar

Under arbetets gång har flera avgränsningar vidtagits för att kunna fullfölja analysarbetet. Ett exempel är att de boendes inkomstsituation inte undersöks annat än på aggregerad nivå. Detta beror på att rapporten bygger på enkät-svar som inte har samkörts mot något inkomstregister. För att inte helt utesluta de svarandes ekonomiska situation (som naturligtvis är väldigt betydelsefull) presenteras inkomstuppgifter för de flesta undersökta områdena på aggregerad nivå i inledningen till varje stadsmiljö i kapitel 3. En till inkomst närbesläktad variabel/egenskap är socioekonomisk status/in-delning, även kallad socialgrupp eller klasstillhörighet. Denna variabel finns i materialet men lider av ett stort internt bortfall (19 procent) och bereds därför inte något eget kapitel, däremot kommer den att fungera som

beskrivande bakgrundsvariabel. Det mest direkta sättet som den ekonomiska situationen lyfts fram i den här undersökningen är genom jämförelser mellan boende i olika upplåtelseformer. Att bo i ägande- eller bostadsrätt indikerar en relativt stark förankring på arbetsmarknaden samt ett stabilt inkomstflöde och är därför en viktig ekonomisk statussymbol.

En tredje viktig variabel som inte behandlas i ett eget kapitel är etnicitet, eller rättare sagt ifrån vilket land de svarande kommer. Trots detta finns denna variabel med i analysen i nästan samtliga kapitel och lyfts fram där det finns stora skillnader mellan de svarande som är födda i Sverige och de som är födda utanför Sverige.

I bearbetningen av materialet redovisas enbart sannolikhetsberäknade korrelationer. Detta hänger samman med att detta arbete avser att beskriva materialet som helhet. Den utsatta tiden för rapportskrivandet tillät inga djupare analyser utan dessa förväntas senare i andra sammanhang.

Rapportens disposition

Syftet med den här rapporten är att presentera resultaten från BoJämtes enkätundersökning och få kunskap om hur invånarna i olika stadsmiljöer i Stockholms län upplever sin bostad och sin stadsmiljö samt hur vardagslivet fungerar. Dessutom handlar studien om huruvida de tillfrågade har försökt påverka samhällsplaneringen i sin närmiljö.

Eftersom enkäten är omfattande och spänner över många olika aspekter av boendet har rapporten delats in i olika kapitel, vilka kan läsas var för sig. Kapitlen bör således betraktas som olika presentationer som mer eller mindre står för sig själva. Nedan följer en kort presentation av vart och ett av rapportens kapitel:

KAPITEL 2: I kapitel två är vi intresserade av hur alla sammantaget – oavsett i vilka stadsmiljöer de bor – svarar på enkätundersökningens frågor. Syftet är att få en överblick över hur gruppen svaranden som helhet är sammansatt och hur den uppfattar sin bostadsmiljö. I den första delen av kapitlet sker en indelning i ålder, civilstånd, etnicitet och socialgrupp. Med hjälp av dessa kategorier får vi en siffermässig och mångfasetterad beskrivning av de svarandes befolkningssammansättning. I den andra delen studeras aspekter av ickemateriell karaktär, exempelvis om de svarande anser att de är trångbodda eller ej, om de upplever att de trivs, känner trygghet samt om de upplever att de har ett inflytande över sin bostadssituation och upplever förankring i stadsmiljön.

KAPITEL 3: I kapitel tre utgår vi från hypotesen att hur människor svarar att de upplever sin bostad och sin omgivande boendemiljö torde vara beroende av hur och var någonstans de bor. Vår tanke här är att olika typer av stadsdelar med sin fysiska struktur kan påverka hur människor uppfattar sitt boende. Detta undersöker vi genom att välja ut fyra typer av stadsmiljöer vilka är skilda från varandra genom bebyggelsens karaktär, upplåtelseform

och befolkningsammansättning. Stadsmiljöerna är dessutom belägna i olika delar av länet och kan betecknas som kvarters- och stenstad, blandhusområde, centrumområde samt småhusområde. I kapitel tre presenteras de olika typerna av bo- och stadsmiljöer och dessutom redovisas hur de intervjuade upplever sina respektive bostadsmiljöer samt kommunikationerna till och från dessa.

KAPITEL 4: I kapitel fyra fokuserar vi inte på bostadsmiljöernas olika karaktär utan på de olika hushållskonstellationerna. Tanken är att upplevelsen av bostaden och boendemiljön också torde ha samband med i vilken typ av hushåll de svarande lever i. I den första delen av kapitel fyra behandlas därför liknande frågor som i kapitel tre men jämförelsen görs nu mellan olika slags hushåll och inte mellan olika bo- och stadsmiljöer. I den andra delen av kapitlet undersöks hur jämställt boendet är mellan män och kvinnor och hur man upplever vardagslivet.

KAPITEL 5: I kapitel fem förändras frågeställningen och i stället för upplevelsen av bostaden och boendemiljön studeras de intervjuades medverkan i samhällsplaneringsprocessen och i vilken mån engagemanget skiljer sig mellan kvinnor och män. Frågan är om de deltar i lika stor utsträckning och om de använder sig av samma strategier då de deltar. Dessutom görs jämförelser mellan olika typer av boende- och stadsmiljöer. Slutligen får vi här svar på hur de intervjuade skulle vilja bo om de helt själva fick välja.

KAPITEL 6: I kapitel sex presenteras en analys av boendesituationen för de äldre individerna (+65 år) i undersökningen. Bakgrunden till detta är att vi i framtiden kommer att få en betydligt större andel av äldre personer i landet än den vi idag har och i ett framtidsperspektiv blir de inte minst viktiga. Därför är det intressant att undersöka i vilken typ av bostäder de äldre bor, hur de upplever tillgängligheten till och från bostaden, hur väl de äldre trivs i jämförelse med de yngre och hur boendesituationen för de utlandsfödda äldre skiljer sig från den för svenskfödda äldre.

2. Boendets karaktär i stort

I det här avsnittet presenteras de svarande i undersökningen som helhet och särskilda påpekanden görs endast när påtagliga avvikelser gör sig gällande.

Undersökningen begränsades åldersmässigt till individer mellan 18 och 100 år. Vid en jämförelse med länet som helhet råder en viss överrepresentation för de äldre i den här undersökningen. Även andelen kvinnor som besvarat enkäten är större än andelen män. Detta är dock inget ovanligt fenomen då kvinnor och äldre nästan alltid har en högre svarsfrekvens vid enkätundersökningar. Däremot har vi inga jämförelsetal vad gäller etnicitet och socialgrupp. Gruppen svenskfödda i den här undersökningen utgör dock 80 procent av de boende medan Europafödda utgör drygt 10 procent och utomeuropeiskt födda knappt 10 procent. När det gäller yrket så klassificeras 65 procent som tjänstemän, drygt 30 procent återfinns i arbetaryrken medan knappt 2 procent tillhör yrkeskategorin fria yrken/företagare⁵.

Bostadsförhållanden

Den vanligaste upplåtelseformen bland respondenterna är bostads- eller äganderätt vilket knappt två tredjedelar av de svarande bor i. Näst vanligast är det att bo i hyresrätt vilket knappt 30 procent gör. Drygt 5 procent bor i andra/tredje hand, hyr eller lånar bostad av släktingar. Flerbostadshus är den vanligaste hustypen, vilket knappt 65 procent av de svarande uppger att de bor i. En fjärdedel bor i rad-, par- eller kedjehus medan knappt 10 procent bor i småhus. Avslutningsvis går det att konstatera att drygt 15 procent bor i olika alternativa boendeformer som till exempel seniorbostad, kollektivhus eller studentbostad. Vidare bor 85 procent av de svarande i bostäder med 2-5 rum och kök. Nästan 10 procent bor i ettor (eller har tillgång till endast ett rum) och knappt 6 procent bor i bostäder med fler än 5 rum och kök.

Boendekostnad

Många tycker att det är dyrt att bo i Stockholms län och länet har också de högsta boendeomkostnaderna i hela landet. Trots detta har de ändå de största disponibla inkomsterna kvar i plånboken då hyran är betald⁶. I den här undersökningen uppger två tredjedelar av de svarande att de är nöjda med sin boendekostnad medan 15 procent anser att de inte är nöjda. När det gäller påståendet ”boendekostnaden spelar ingen roll” har knappt 20 procent instämt medan knappt 60 procent inte alls instämmer.

⁵ Yrke mäts enligt statistiska centralbyråns yrkesindelning *socioekonomiska indelningen* (SEI). Indelning togs fram under 1980- talets början och syftade till att underlätta för uppföljning och forskning av politiska välfärds mål, exempelvis socialt blandade bostadsområden (Meddelanden i samordningsfrågor 1982:4)

⁶ Boverkets årsredovisning 2006.

Bostadens funktion

En majoritet av de svarande har en positiv inställning till sin bostad och nio av tio länsbor trivs och är trygga i sin bostad. Trots att en stor andel av de boende trivs i sina bostäder är det endast sex av tio av de svarande som tror att kommer att bo kvar i sin bostad under en lång tid. En bidragande anledning till att man inte tror att man kommer att bo kvar i den nuvarande bostaden under en längre tid kan hänga ihop med att bostaden inte upplevs som funktionell. Runt en fjärdedel av de svarande anser *inte*; att de valt hur stort de ska bo, att de är nöjda med bostadens planering, förändringspotential eller att bostaden är anpassad efter deras behov eller att bostadsstandarden lever upp till förväntningarna. Vid en jämförelse mellan olika boende framträder en väldigt nöjd grupp boende, nämligen seniorboende och en mindre nöjd grupp, nämligen utomeuropeiskt födda.

Funktionellt seniorboende

Intressant är att vid en mer noggrann genomgång av materialet utkristalliseras en grupp boende som i högre utsträckning än övriga upplever att de har ett funktionellt boende, nämligen de som bor i seniorbostad. Över 80 procent är nöjda med bostadens förändringspotential och runt 90 procent är nöjda med planeringen, underhållet samt att bostaden är anpassad efter de behov man har.

Mindre funktionellt boende för utomeuropeiskt födda

Ett annat mönster som framträder är att drygt 70 procent av de svenskfödda upplever att de är nöjda med förändringspotentialen i lägenheten medan endast drygt 40 procent av de utlandsfödda uppger detsamma. Svenskfödda är även mer nöjda med standarden, planeringen, underhållet och månadskostnaden med bostaden än individer födda utanför Europa. Svenskfödda upplever även att bostaden är anpassad efter deras behov samt att de kunnat påverka bostadens storlek i högre utsträckning. Siffrorna är knappast förvånande då det råder stor brist på bostäder i Stockholmsområdet och vi av erfarenhet vet att detta i stor utsträckning påverkar personer som har svårt att etablera sig på bostadsmarknaden, till exempel personer som har invandrat under den senaste tioårsperioden⁷. I detta sammanhang kan det vara viktigt att påpeka att svenskfödda och utlandsfödda anser att bostaden är lika viktig då runt 80 procent instämde i påståendet att bostaden är viktig eller mycket viktig.

Trångboddhet

Trångboddheten bland svenska hushåll har debatterats mer eller mindre flitigt sedan 1930-talet. I den här undersökningen definieras och studeras trångboddhet på två olika sätt. Dels används den politiska definitionen, det vill säga norm 3 från 1975 som innebär att ett hushåll *inte* är trångbott om

⁷ Läget i länet 2010.

eventuella barn har varsitt rum, föräldern/föräldrarna har ett sovrum samt att det finns ett vardagsrum. Enboende individer räknas som trångbodda om de bor i ett rum och kök. Det andra sättet som används är att fråga individerna om de upplever att de är trångbodda. Knappt en fjärdedel av de svarande i undersökningen är trångbodda enligt norm 3 och drygt 20 procent uppger själva att de är trångbodda. Då de individer som upplever att de är trångbodda jämförs med dem som är trångbodda enligt norm 3 framkommer det att nästan 70 procent av dem som uppger att de är trångbodda också är det enligt gängse norm. Detta indikerar att det inte enbart är antalet rum som är av betydelse för upplevd trångboddhet.

Totalt upplever drygt 10 procent av de svarande i undersökningen att deras vardag påverkas negativt av att de är trångbodda. Trots att procentuellt fler män än kvinnor sade sig lida av trångboddheten så var dessa upplevelser inte i första hand könsbundna. Då enbart individer som upplever att de är trångbodda studeras och hänsyn även tas till vilket område individerna bor i så finns det inte längre någon skillnad mellan kvinnor och män. I stället visade sig två (sinsemellan korrelerade) andra variabler vara av betydelse för trångboddheten, nämligen stadsmiljö samt om man är född i Sverige eller inte.

Det framkom att individer som är födda utanför Europa är trångbodda i större utsträckning än den svensk- och Europafödda befolkningen, både upplevelsemässigt och enligt norm 3. De boende som är födda utanför Europa upplever dessutom i högre utsträckning att trångboddheten påverkar dem negativt. En tredjedel av individerna som är födda i Afrika och knappt 20 procent av de Asienfödda upplever att de påverkas negativt av trångboddheten. Detta kan jämföras med att endast knappt 10 procent av de individer som är födda i Europa upplever samma sak.

Bland de stadsmiljöer som ingår i undersökningen är det främst kvartersstadsborna och de boende kring det medelstora centrumområdet som utmärker sig med en högre andel trångbodda. Drygt 40 procent av kvartersstadsborna är trångbodda enligt den politiska normen och hälften av dessa anser att trångboddheten påverkar dem negativt. I det mellanstora centrumområdet är en tredjedel av de svarande trångbodda enligt norm 3, varav hälften av de boende upplever att trångboddheten påverkar deras vardagsliv negativt.

Trivsel och trygghet i bostaden

När frågor ställs om trivsel svarar de flesta människor att de trivs. Trots detta kan man ändå se att skillnader finns mellan grupper. I den här undersökningen framgår det att runt 95 procent av de svensk- och Europafödda trivs. Bland de utomeuropeiskt födda är dock siffran betydligt lägre, nämligen 70 procent. Samtidigt visar det sig att bostaden upplevs lika viktig för alla oavsett födelse land då frågor ställs om hur mycket tid man ägnar sig åt

hemmet och hur viktigt man anser det vara. Till exempel svarar endast runt en av tio att det *inte* är viktigt hur de bor.

En god bostadssituation hänger ihop med i vilken upplåtelseform man bor i. Upplevelsen av själva bostaden skiljer sig markant mellan bostadsrätts- och äganderättsinnehavarna å ena sidan och hyresrättsinnehavarna och andrahandsboende å andra sidan. Generellt gäller att ju stabilare situation man har på bostadsmarknaden desto större trivsel och trygghet uttrycker man och desto större makt och inflytande tycker man sig ha över bostaden. Över 95 procent av de som bor i ägande- eller bostadsrätt trivs. Bland de som bor i hyresrätt i första hand trivs drygt 80 procent medan endast drygt 60 procent av dem som hyr av privatperson eller bor i andra eller tredje hand uppger att de trivs. Förmodligen ligger en stor del av förklaringen till detta att de som har betalat för sin bostad har haft större inflytande då de kunnat välja bostad från individuella preferenser. Nästan åtta av tio av dem som har betalat för sin bostad är också nöjda med månadskostnaden för bostaden och anses att de har kunnat välja hur stort de vill bo. Motsvarande siffror för hyresrättsinnehavarna är runt hälften. Endast en fjärdedel av dem som bor i andra hand anser att de har kunnat påverka hur stort de bor.

För att återknyta till jämförelsen mellan svenskfödda och utlandsfödda kan det vara värt att påpeka att det finns stora skillnader mellan svenskfödda och utlandsfödda med avseende på i vilken upplåtelseform man bor i. Över 70 procent av de svensk- och Europafödda bor i bostads- eller äganderätt i jämförelse med de svarande som kommer från ett land utanför Europa där endast drygt en tredjedel bor i denna upplåtelseform. På frågan om hur man skulle vilja bo om man fritt fick välja svarar svenskfödda och utlandsfödda på liknande sätt. Runt hälften skulle föredra villa eller radhus med äganderätt, drygt 30 procent bostadsrättslägenhet medan knappt 20 procent skulle föredra hyresrätt.

Val av stadsmiljö

Endast knappt 60 procent av de tillfrågade uppger att de själva har haft möjlighet att välja var de ska bo. Det är knappast förvånande då kötiden för ett förstahandskontrakt på en lägenhet ligger på 2–6 år i länet och i attraktiva områden mycket längre än så⁸. De långa kötiderna och de höga bostadspriserna kan säkerligen till stor del förklara att valet av bostadsområde inte upplevs som fritt, men det finns även andra faktorer som kan påverka i vilket område man som bostadssökande hamnar i. När materialet studeras närmare framträder stora upplevelseskillnader mellan å ena sidan utlandsfödda och svenskfödda och å andra sidan boende i olika upplåtelseformer.

Bland de utlandsfödda utanför Europa är det dock bara 30 procent av de tillfrågade som upplever att de själva har valt stadsmiljö. De är också denna grupp som i störst utsträckning rapporterar om att de blivit diskriminerade

⁸ läget i länet 2010.

på bostadsmarknaden. Närmare en femtedel av befolkningen som är född utanför Europa upplever att de blivit diskriminerade på bostadsmarknaden jämfört med 5 procent av den svenskfödda befolkningen. Svenska utredningar har även tidigare visat att främst utlandsfödda individer diskrimineras samt att detta sker både på individ- och strukturell nivå⁹.

Skillnaderna i trivsel mellan å ena sidan svensk- och Europafödda och å andra sidan de som är födda utanför Europa är dock stor. Drygt 90 procent av de svensk- och Europafödda har uppgivit att de trivs i sin stadsmiljö men endast tre fjärdedelar av de individer som är födda utanför Europa har uppgivit detsamma. Liknande resultat återfinns då påståendet ”jag är trygg i mitt bostadsområde” undersöks. Drygt 80 procent av de svensk- och Europafödda instämmer i påståendet men endast 60 procent av de svarande som är födda utanför Europa instämmer.

Boende i olika upplåtelseformer

Två tredjedelar av bostads- och äganderättsinnehavarna har själva kunnat välja i vilken stadsmiljö de ska bo medan endast 45 procent av individerna i hyresrätt och mindre än 20 procent av de andrahandsboende uppger detsamma. Det är därför inte underligt att nästan 95 procent av dem som har betalat för sitt boende trivs i sin stadsmiljö. Bland hyresrättsinnehavarna trivs knappt 85 procent medan drygt två tredjedelar av dem som hyr i andra hand trivs. Den mest slående skillnaden är dock att nästan nio av tio av bostadsrättsinnehavarna upplever att de är trygga i sin stadsmiljö medan endast runt sju av tio av dem som bor i hyresrätt eller i andra hand uppger detsamma. Det är viktigt att påpeka att dessa skillnader endast baseras på sambandsmått och att bostadsrättsägarnas ”nöjdhet” alltså inte *beror* på att de bor i bostads- eller äganderätt. En viktig bakomliggande orsak är förmodligen den stabilare ekonomiska situation för gruppen som har betalat för sitt boende. Vidare kan det tyckas vara föga förvånande att en individ som har råd att betala för sitt boende och därmed har möjlighet att välja stadsmiljö och lägenhetstyp upplever en högre grad av inflytande och valmöjlighet än en individ som är hänvisad till bostadsförmedlingens långa kö.

Det kan i detta sammanhang även vara viktigt att påpeka att det på en rad frågor inte finns några skillnader alls i attityder mellan upplåtelseformerna. Till exempel anses det lika viktigt att ha nära till skola/arbete samt till släkt och vänner. Betydelsen av mötesplatser i stadsdelen är också lika viktig för samtliga grupper och det är lika vanligt att lämna stadsdelen för inköp eller fritidsaktiviteter. Att byta tjänster med grannar är också lika vanligt i de olika upplåtelseformerna.

⁹ Se till exempel DO:s rapportserie 2008:3

Diskussion

Individer som är födda utanför Europa upplever inte att de har kunnat påverka sin boendesituation i lika hög utsträckning som de övriga svaranden. Detta leder till att de inom en rad områden inte är lika nöjda med sin bostadssituation och sin stadsmiljö som de svensk- eller Europafödda. När det gäller bostaden är de till exempel i större utsträckning trångbodda och de upplever inte att bostaden är anpassad efter de behov de har. Även när frågor ställs om upplevelsen av stadsmiljön uppvisas ett liknande mönster med mindre trygghet och trivsel.

Upplevelsen av själva bostaden skiljer sig markant mellan bo- och äganderättsinnehavarna, hyresrättsinnehavarna och andrahandsboende. Generellt gäller att ju stabilare situation (om boende i bo- eller äganderätt antas vara den mest stabila formen, hyresrätt den näst mest stabila upplåtelseformen och andrahandsboende den minst stabila formen) man har på bostadsmarknaden, desto större makt och inflytande upplever de boende att de har över exempelvis trivsel, trygghet, planlösning, standard, storlek och behov. När det gäller stadsmiljön är skillnaderna inte riktigt lika markanta även om de som haft råd att betala för sin bostad i högre utsträckning har valt stadsmiljö, är tryggare och trivs bättre.

Undersökningen visar således att upplevelsen av bostaden och stadsmiljön är sammanlänkad med de resurser som står till individens förfogande. Förmodligen kan de utomeuropeiskt föddas otrygga och mindre funktionsdugliga boendesituation kopplas samman med upplevelsen att ha blivit diskriminerad på bostadsmarknaden, en svagare ekonomisk situation i kombination med att ha tillbringat en kortare tid på den svenska bostadsmarknaden. Den andra extreman utgörs av de med goda ekonomiska resurser – en skara nöjda och trygga bostadsrättsinnehavare som upplever att de i högsta grad har inflytande över sitt boende. Då det inte finns några skillnader i avseende på hur viktigt man tycker hemmet är, eller hur mycket tid man lägger ner på det samt att man föredrar samma upplåtelseformer och hustyper om man fritt fick välja är det inte långsökt att anta att bostaden i slutändan kommer att handla om vilka resurser och möjligheter individen har till sitt förfogande. Sett i det här perspektivet kommer boendet i slutändan att vara en klassfråga snarare än en fråga om preferenser.

3. Boendets karaktär i olika stadsmiljöer

Utmärkande drag

I kapitel två presenterades en övergripande bild av hur stockholmarna i undersökningen upplever sin bostad och sin stadsmiljö. Det här kapitlet kommer att lyfta fram hur boendet och bomiljön upplevs i de olika stadsmiljöerna. En stadsmiljö är en typifiering av de geografiska områdena som ingår i undersökningen (för en närmare beskrivning, se tabellen på sidan 27). Då stadsmiljöerna har jämförts är det främst på de frågor där invånarnas svar skiljer sig från övriga områdens svar som redovisas.

*Innerstadsmiljön i stadsdelen Katarina/Sofia.
Foto: Henrik Weston*

Stadsmiljö 1: Kvartersstadsboende i innerstadens stenstad

Utmärkande för den första stadsmiljön (Sofia/Katarina) i jämförelse med övriga länet är främst invånarnas höga socioekonomiska status. Området präglas av en hög andel förvärvsarbete, höga inkomster och hög utbildningsnivå. Under den senaste femtonårsperioden har området genomgått en omfattande gentrifieringsprocess och tillhör idag ett av Stockholms mest populära; något som inte minst märks genom de höga bostadspriserna och den höga trendfaktorn. Nyinflyttningen av en kapitalstark medelklass till stadens mer centrala delar är inte unikt för Sverige och gentrifiering av

citykärnor är idag ett faktum i många västerländska städer. I många andra västerländska städer är det dock kapitalstarka hushåll utan barn som bosätter sig¹⁰. Trots att två tredjedelar av de svarande i den här undersökningen är enboende eller samboende utan barn, bor det barn i var tredje hushåll i kvartersstaden. Fördelningen mellan bostads- och äganderätter är ungefär hälften-hälften. Avslutningsvis är även kvartersstaden det mest etniskt segregerade området i undersökningen då över 93 procent av de svarande är födda i Sverige och endast drygt 2 procent är födda utanför Europa.

Stadsmiljö 2: Boende i blandhusområde

Den demografiska bilden över de boende i den blandade stadsmiljön (Gustavsberg) präglas av att en fjärdedel av befolkningen i slutet av 2007 var barn och unga under 16 år¹¹. Den höga andelen individer under 16 år avspeglas också i materialet då det bor barn i hälften av de undersökta hushållen. Andelen svarande över 85 år är å andra sidan endast 3 procent, vilket är lägre än för övriga områden i undersökningen. Vidare är utbildningsnivån i området genomsnittlig och området är blandat med avseende på hustyp, då hälften av de boende bor i flerbostadshus, knappt 35 procent bor i rad-, par- eller kedjehus och drygt 15 procent bor i småhus. Trots att området således är blandat med avseende på hustyp kan det vara på sin plats att poängtera att tre fjärdedelar bor i bostads- eller äganderätter.

Munkmora i Gustavsberg. Foto: Petramy Börjesson

¹⁰ Se till exempel Howley 2009

¹¹ RTK 2007

Täby centrum. Foto: Terese Bonnevier

Stadsmiljö 3: Miljonprograms- och centrumboende

Täby centrum har fått representera *boende kring storskalig centrumbebyggelse* i kategorin **stadsmiljö 3**. Befolkningsmässigt utmärker sig området då över hälften av de svarande är över 65 år. Nästan åtta av tio arbetar eller har arbetat i tjänstemannayrken trots att utbildningsnivån är lägre för området än för övriga länet. Den vanligaste hushållsstorleken bland de boende kring den storskaliga centrumbebyggelsen är en- och tvåpersonshushåll. Utmärkande för området är att nio av tio boende är bostadsrättsinnehavare.

Boendet kring den *småskaliga centrumanläggningen* representeras av Salem och Viksjö centrumområden som båda uppförda under 1970-talets första hälft. De boende kring de småskaliga centrumanläggningarna är den grupp som i lägst utsträckning har högskoleutbildning (knappt 20 procent) men trots detta är fördelningen mellan arbetaryrken och tjänstemannayrken ungefär hälften-hälften. De boende i den här miljön är liksom de boende kring den storskaliga miljön äldre då nästan 60 procent av befolkningen är 55 år eller äldre. Den vanligaste hushållstypen är singelbostäder och tre fjärdedelar av de boende bor i bostadsrätt.

Området Hallunda/Norsborg utgör exemplet *boende kring medelstor centrumbebyggelse*. En femtedel av de svarande har högskoleutbildning och två femtedelar av de svarande återfinns i tjänstemannayrken. Då området jämförs med resten av länet går det att konstatera att andelen barn i området är högre än för resten av länet¹². Nästan 60 procent av de svarande är

¹² RTK 2007

Norsborg. Foto: Elin Blume

utlandsfödda. Det finns ingen dominerande hushållsform i området då tre fjärdedelar bor med sin partner, partner och barn eller för sig själv. Den resterande fjärdedelen bor antingen i specialhushåll eller för sig själva med barn, vilket är en betydligt högre andel än för övriga undersökningsområden. Vidare bor ungefär hälften av de svarande i bostadsrätt och hälften i hyresrätt.

Stadsmiljö 4: Småhusboende

I presentationen av **småhusboende i stadsmiljö 4** ingår bostadsområdena Salem och Viksjö. Områdena är byggda efter 1960- och 70-talens ideal med trafikseparering, vilket innebär att trafiken är avskild från bostäder och gångvägar. Kännetecknande för de boende i området är att utbildningsnivån är den näst högsta i undersökningen – nästan 40 procent – och 70 procent av befolkningen har ett tjänstemannayrke. Åldersmässigt är en fjärdedel av de svarande i åldern 35–44 år vilket är den högsta andelen i undersökningen för denna åldersgrupp. Området är barntätt då det finns barn i över hälften av hushållen. Däremot finns det inga svarande som är 85 år eller äldre i området och andelen svenskfödda är genomsnittlig det vill säga drygt 85 procent.

Viksjö centrum. Foto: Järfälla kommun

Radhus i Salem. Foto: Salems kommun

Undersöknings- område	Stadsmiljö	Hustyp	Byggnadsår	Lokalisering	Socioekonomi ¹	Åldersfördelning ²	Utländsk bakgrund ³
Södermalm	Kvarterstadsboende i innerstadens stenstad	5-våningshus i kvartersformation	Sekelskiftet 1800-1900	Innerstaden	Inkomst = över genomsnittet. Utbildningsnivå = över genomsnittet. Arbetslöshet = 3 % (genomsnittlig nivå)	Större andel individer i åldern 25-34 år	12 % (under genomsnittet)
Gustavsberg	Boende i blandhusområde	Blandat	Från slutet av 1900-talet och framåt	Stockholms skärgård (östra)	Inkomst = genomsnittlig. Utbildningsnivå = under genomsnittet. Arbetslöshet = 2 % (lägre än genomsnittet)	Större andel barn	14 % (under genomsnittet)
Täby centrum/ Näsbypark	Boende kring storskaligt centrum	4-8-våningshus	Slutet av 1960-talet	Norra	Inkomst = under genomsnittet. Utbildningsnivå = genomsnittlig. Arbetslöshet = 2 % (genomsnittlig nivå)	Sörre andel individer som är 65 år eller äldre	20 % (genomsnittlig)
Hallunda/ Norsborg	Boende kring mellanstort centrum	8-våningshus	1970-tal	Södra	Inkomst = under genomsnittet. Utbildningsnivå = under genomsnittet. Arbetslöshet = 7 % (högre än genomsnittet)	Genomsnittlig	49 % (över genomsnittet)
Viksö	Småhusboende	Småhus	1970-tal	Västra	Inkomst = över genomsnittet. Utbildningsnivå = genomsnittlig. Arbetslöshet = 2 % (lägre än genomsnittet)	Mindre andel individer i åldern 25-34 år.	14 % (under genomsnittet)
Salem	Småhusboende	Småhus	1970-tal	Sydväst	Inkomst = genomsnittlig. Utbildningsnivå = under genomsnittet. Arbetslöshet = 3 % (genomsnittlig nivå)	Större andel barn	18 % (under genomsnittet)
	Boende kring småskaligt centrum	Lägenheter i läghus (upp till 4 våningar.					

Tabell över utvalda bostadsområden och deras karaktäristiska avseende hustyp, byggnadsår, lokalisering samt invånarnas socioekonomi, åldersfördelning och utländska bakgrund.

¹ I jämförelse med läns genomsnittet 2007.

² I jämförelse med läns genomsnittet 2007.

³ Definitionen utgår från att individen är född utanför Sverige eller att båda föräldrarna är födda utanför Sverige. Läns genomsnittet är 20 procent.

Upplevelsen av bostaden

Positiva upplevelser av bostaden

Inom en rad områden finns det ingen slående attitydskillnad mellan de boende i småhus, blandhusområde, samt mellan de små- och det storskaliga centrumområdet. Till exempel uppger 95 procent av de svarande i de här områdena att de trivs i sina bostäder. Även på många av frågorna som handlade om bostadens funktion var skillnaderna mellan de olika områdena små, till exempel uppger åtta av tio att de är nöjda med *planeringen, förändringspotentialen*, och *standard* i bostaden. Dessutom anser de boende att *bostaden är anpassad efter de behov de har* samt att man har kunnat *påverka hur stort man bor*.

Småhusboendet är en boendeform som vid en första anblick skiljer sig radikalt från att bo i flerfamiljshus vilket inte minst framgår då denna boendeform upplevs som den mest spatiösa och endast knappt en av tio upplever att de är trångbodda.

Negativa upplevelser av bostaden

I två av de undersökta stadsmiljöerna; kvartersstaden och den medelstora centrummiljön, upplever *inte* de boende att bostaden fungerar funktionellt i vardagen. Runt 15 procent av de boende i dessa områden upplever varken att bostaden är *anpassad efter de behov* man har eller att bostadens *planering är ändamålsenlig* (i övriga områden är motsvarande andel missnöjda mellan 3 procent och 9 procent). En bidragande förklaring till att bostaden inte upplevs som praktisk är förmodligen att nästan 40 procent av kvartersstadsborna och drygt 20 procent av de boende kring det medelstora centrumet upplever att de är trångbodda.

Det finns flera förklaringar till att de boende i dessa områden inte upplever sitt boende som lika funktionellt som i andra områden. Hälften av de boende i kvartersstaden bor till exempel i en- eller tvårummare och kring det mellanstora centrumet bor hälften av de boende i trerummare, bostadsstorlekar som förmodligen är för små för den stora andel hushåll med barn som bor i områdena. Andra likheter mellan områdena är att hälften av de svarande i de respektive områdena bor i hyresrätt (vilket i jämförelse med övriga områden är en hög andel) vilket i sin tur kan göra det svårt att flytta. De långa kötiderna för att få tillgång till en större lägenhet i beståndet bidrar säkerligen också. Svårigheten att få tillgång till en större lägenhet bekräftas till viss del då drygt 25 procent av de boende i kvartersstaden och 20 procent av de boende kring det medelstora centrumet upplever att de inte har kunnat påverka hur stort de ska bo. Förmodligen är det utbredda missnöjet med bostäderna en bidragande anledning till att endast hälften av de boende i kvartersstaden instämmer i påståendet att de tror att de kommer att bo kvar länge i sin bostad.

I några avseenden finns det även upplevelseskillnader mellan de boende i kvartersstaden och de boende kring det medelstora centrumområdet. Till exempel är endast drygt sex av tio av de boende nära det medelstora centrumet nöjda med *standard* på bostaden och endast hälften uppger att de är nöjda med *boendekostnaden*. Några orsaker till att man är nöjdare i kvartersstaden skulle kunna vara att lägenheterna underhålls bättre, samt att de boende generellt sett har en betydligt bättre ekonomisk situation. Den kanske viktigaste och mest slående skillnaden ligger dock i att endast tre fjärdedelar av de boende kring det medelstora centrumet uppger att de upplever att de är trygga i hemmet. På denna fråga är motsvarande andel för de boende i övriga områden mellan 90 procent och 98 procent.

Den upplevda stadsmiljön

Relationen mellan människa och bebyggelse

Ett problem med att typifiera områden eller att slå ihop olika områden med till synes liknande arkitektur är självklart att områden är mycket mer än summan av den fysiska miljön. Den bebodda miljön kan sägas vara ett samspel mellan hus, gator, parker och dess invånare. Ett samspel som av sociologen Dag Österberg¹³ i ”Stadens illusioner” beskrivs som sociomateria. Sociomaterialitet innebär att livet utspelar sig i en materiell omgivning, men samtidigt upplevs det materiella genom en kännande kropp. Den byggda miljön kommer därför att utgöras av ett samspel mellan individen och den yttre omgivningen. Därför kan till exempel anonymitet upplevas som befriande för en individ samtidigt som det upplevs hotfullt för någon annan. Som människa kan du därför vara medskapare till din omgivning men du kan även vara underkastad den.

Trots att upplevelsen av bostaden och stadsmiljön är högst individuellt är det inte riktigt att anta att det *inte* kan finnas kollektiva erfarenheter mellan boende i samma område. Även övriga samhället, till exempel genom mötande individers attityder samt mediebevakning kan i allra högsta grad påverka den enskilde individens upplevelse och uppfattning av stadsmiljön. Detta är inte något nytt påstående utan snarare något som gång efter annan framkommer i forskning och utredningar om boendesegregation.

Kvartersstadens befriande anonymitet

Trots att endast knappt 60 procent av de boende i kvartersstaden uppger att de har kunnat påverka var de bor, vilket är undersökningens näst lägsta andel, är trivseln i området hög. Tillsammans med de boende kring den stora centrummiljön hyser området den högsta andelen individer som trivs i

¹³ Österberg (2000)

Katarina/Sofia. Foto: Henrik Weston

Blomplantering i Salem centrum. Foto: Salems kommun

sin stadsmiljö (nästan 95 procent) och andelen individer som uppgett att de skulle byta stadsmiljö om de hade möjlighet är den näst lägsta med sina 12 procent. Dessutom har mindre än 10 procent uppgett att stadsmiljön *inte* betyder mycket för dem, en andel som är lägst i hela undersökningen och som enligt Österberg skulle kunna tolkas som om området har en positiv inverkan på de boende.

Åtta av tio av de boende i stenstaden anser att utbudet av mötesplatser i området är bra eller mycket bra. Mötesplatserna används dock troligen främst för att umgås med vänner då endast knappt sex av tio menar att stadsmiljön främjar grannkontakter. Endast hälften av de boende uppger att de litar på sina grannar. Detta är förmodligen stenstadens lockelse, att kunna välja vem du vill vara social med och när, en hypotes som får stöd av att endast 15 procent av de boende uppger att de skulle vilja ha bättre kontakt med sina grannar. Antagandet bygger även på att individerna redan från början har ett brett kontaktnät.

Betydelsen av arkitektur, grannar och resurser i de tre centrummiljöerna

Inledningsvis i det här kapitlet beskrevs hur upplevelsen av stadsmiljön kan sägas utgöra ett samspel mellan arkitektur, invånare och samhället i övrigt. Då upplevelsen av arkitekturens estetik studeras blir det tydligt att andelen invånare som anser att husen i området är fina är betydligt lägre i alla tre centrumområden. Endast en tredjedel av de boende kring det medelstora centrumet och hälften av de boende kring det lilla- och det stora centrumet anser att arkitekturen är fin. Stadsmiljön utgörs dock inte enbart av arkitekturen utan även av miljön mellan husen. Drygt hälften av de boende kring det medelstora centrumet är nöjda med miljön i området medan drygt 70 procent småcentrumborna och 80 procent av storcentrumborna är nöjda med densamma.

Något som både kan förstärka eller försvaga intrycket av den fysiska miljön är hur de övriga invånarna upplevs av de boende¹⁴. Lägst andel svarande (knappt 40 procent) som litar på sina grannar återfinns i mellancentrumområdet. Att detta är en situation man inte är nöjd med är tydligt då nästan 30 procent av de boende skulle vilja ha bättre kontakt med sina grannar (motsvarande siffra i övriga områden är 12–15 procent). Enligt Österberg kan stadsmiljön både hindra och främja upplevelsen och möjligheten till möten för individen. I det mellanstora centrumet verkar det som om miljön i området snarare ses som ett hinder än som en möjlighet då endast knappt 40 procent anser att miljön i området främjar grannkontakt och man anser i lika låg utsträckning att områden erbjuder mötesplatser. Denna siffra kan jämföras med att över 60 procent av de boende kring de små centrumområdena och nästan 60 procent av de boende kring det stora centrumet anser detsamma.

¹⁴ Österberg (2000)

Trots att en majoritet av de boende trivs i sin stadsmiljö är trivseln lägst i mellancentrumområdet (nästan 70 procent) och i småcentrumområdet (nästan 90 procent). Kring det stora centrumet (och i kvarterstaden) trivs nästan 95 procent, vilket är undersökningens högsta andel. Liknande svarsmönster återfinns även på frågan om man är trygg i stadsmiljön. Andelen otrygga är betydligt högre bland de boende i mellancentrumområdet, där drygt en femtedel har uppgivit att de *inte* upplever att de är trygga. I övriga områden är andelen otrygga under 5 procent. Förmodligen kan detta vara en av förklaringarna till att drygt två femtedelar av de boende i det mellanstora centrumet har svarat att de skulle flytta från sin stadsmiljö om de hade möjlighet.

Bland de boende i centrumområdena återfinns både den grupp individer som i störst utsträckning upplever att de kunnat välja stadsmiljö samt den grupp som i lägst utsträckning upplevt att de kunnat välja stadsmiljö. Bland storcentrumborna instämde nästan 70 procent i påståendet att man själv kunnat bestämma var man ska bo, medan mindre än 40 procent av mellancentrumborna instämde i samma påstående. En slående iakttagelse är således att de boende som generellt sett trivs allra bäst i sin stadsmiljö således även är de som i störst utsträckning upplever att de har haft inflytande att själva bestämma var de ska bo medan de boende i den bomiljö där man i lägst utsträckning upplever samma makt att själv bestämma trivs sämst. Det är dessutom föga förvånande att dessa upplevelser sammanfaller med en generellt lägre samt högre socioekonomisk status. Det kan i detta sammanhang vara värt att poängtera att stadsmiljön kring det stora centrumet hyser en befolkning som till stora delar är senior på bostadsmarknaden på grund av den höga medelåldern i området. Med senioriteten följer således att man är mer etablerad på bostadsmarknaden och därigenom har en större möjlighet att välja i vilken stadsmiljö man vill bosätta sig i. Avslutningsvis är det viktigt att påpeka att mellancentrumborna även brottas med den negativa bild som förmedlas via media – och för all del – även den här typen av undersökningar. Att detta stämmer får stöd i att nästan en femtedel av de boende uppger att de skäms för att tala om var de bor. (I övriga områden är motsvarande under 4 procent).

Nöjda hyresrättstagare och ännu nöjdare bostadsrättsinnehavare i blandhusmiljön

Tre fjärdedelar av befolkningen i blandhusområdet anser att arkitekturen i området är fin. Att området består av både gammal och ny bebyggelse samt att området är beläget nära vatten kanske kan vara en del av förklaringen till att över 80 procent av de boende är nöjda med miljön i området, vilket är undersökningens näst största andel nöjda. Även tilliten till grannarna är hög och fyra femtedelar uppger att de litar på sina grannar. Förmodligen hänger tilliten ihop med att över 40 procent av de boende brukar byta tjänster med andra i området, vilket är betydligt högre än för övriga områden. Sammanfattningsvis verkar det således som om den byggda miljön i blandområdet

uppskattas och främjar möten mellan grannarna, ett antagande som får stöd då nio av tio boende trivs i sin stadsmiljö.

Det finns inga upplevelseskillnader mellan de boende i olika hustyper men då olika upplåtelseformer jämförs framkommer en del skillnader bland de svarande. De boende som bor i ägande- eller borätt har i större utsträckning valt var de ska bo, trivs bättre i stadsmiljön, är mer nöjda med miljön i området, upplever i högre utsträckning att de är förankrade i stadsmiljön, är tryggare, tycker i högre utsträckning att stadsmiljön främjar grannkontakt, litar i större utsträckning på grannarna samt skulle i mindre utsträckning flytta om de hade möjlighet.

Trivsel i småhus

I småhusområdena fungerar samspelet mellan den bebyggda miljön och de boende bra. Nästan 70 procent av de boende tilltalas av arkitekturen i stadsmiljön och nio av tio svarande uppger att de är nöjda med miljön i området, en siffra som är undersökningens högsta. Tilliten till grannarna är den högsta i undersökningen (nästan 90 procent) och nästan 80 procent menar att området främjar grannkontakt. Två femtedelar av befolkningen uppger att de byter tjänster med andra i området, vilket är bland de högsta i undersökningen. Trots den täta grannkontakten är det bara hälften av de boende som anser att det finns mötesplatser i stadsdelen. En anledning till att avsaknaden av mötesplatser inte verkar var ett hinder för grannkontakter kan naturligtvis bero på att grannar för en småhusbo kanske innebär de hushåll som bor i de närmsta småhusen medan grannar för en individ i ett åttavåningshus kan te sig betydligt mer anonyma. Förmodligen kan den starka tilliten till grannarna vara en bidragande faktor till att under 1 procent av de tillfrågade uppger att de *inte* är trygga i området, en siffra som är betydligt lägre än för invånarna i de övriga undersökningsområdena. Dessutom är trivseln i stadsmiljön hög och drygt 90 procent av de boende uppger att de trivs i området.

Universella värden

Från ovanstående presentation framkom det att inom en rad frågeområden fanns skillnader i hur de boende upplever sina respektive stadsmiljöer. Avslutningsvis kan det därför vara intressant att lyfta fram de frågor där det inte gick att hitta några skillnader. Till exempel värdesätter nio av tio svarande en bra tillgång till park- och grönområden, samt till gång- och cykelvägar. Attityden angående närheten till släkt och vänner skilde sig heller inte mellan områdena och var något som uppskattades av runt 70 procent av de svarande.

Kommunikationsmöjligheter och rörelsemönster

Kollektivtrafiksresande innerstadsbon med närhet till arbetet

Något som särskiljer boendesituationen i kvartersstaden från övriga områden är de goda kommunikationsmöjligheterna. Vid en jämförelse med övriga områden framkommer det att kvartersstadsborna är de som i högst utsträckning kan cykla eller gå till arbetet/skolan. Endast 12 procent uppger att de har avstått från arbete på grund av lång resväg. Förmodligen är de goda kommunikationsmöjligheterna anledningen till att två tredjedelar av de boende utnyttjar kollektivtrafiken i hög utsträckning samt att de har undersökningens högsta andel nöjda kollektivtrafiksresenärer (drygt 80 procent anser att kollektivtrafiken fungerar bra dagtid och knappt 70 procent anser att kollektivtrafiken fungerar bra kvällstid).

Kollektivtrafiklösningar och pendling kring centrummiljöerna

Då attityden till hur väl kollektivtrafiken fungerar undersöks är det de små centrumområdena som avviker från de övriga områdena. Tillsammans med småhusområdena uppger småcentrumborna i lägst utsträckning; att de använder kollektivtrafik (knappt 40 procent) att kollektivtrafiken fungerar bra dagtid, att kollektivtrafiken fungerar bra under kvällstid. Det är även de boende kring de små centrumen som i lägst utsträckning uppger att de kan cykla eller gå till arbetet och endast knappt 20 procent av de svarande kan detta. Det som skiljer de små centrumområdena från övriga centrumområden är att de inte ligger i direkt anslutning till en tunnelbanestation, något som både det mellanstora och det stora centrumet gör. På frågan om de boende anser att resorna tar för mycket tid i anspråk är det de boende kring det medelstora centrumet som i störst utsträckning instämmer (drygt 35 procent). En av anledningarna till detta skulle kunna vara att det bor en stor andel utlandsfödda i området och personer som invandrat tenderar att ha längre till sin arbetsplats än svenskfödda¹⁵.

Blandad bebyggelse blandade färdmedel

Trots att invånarna i blandhusområdet i hög utsträckning svarar att de själva tar bilen för att göra inköp (knappt 65 procent) är de samtidigt bland de mest positivt inställda till hur kollektivtrafiken fungerar. Trots att det inte finns någon spårdriven trafik till området uppger nästan 80 procent att de anser att kollektivtrafiken fungerar bra under dagtid och nästan 65 procent anser att den fungerar bra kvällstid. Det kan även vara värt att påpeka att det inte finns några skillnader mellan vare sig flerbostadshusboende och småhusboende, eller mellan bostadsrättsägare och hyresrättsinnehavare, med avseende på hur man upplever kommunikationsmöjligheterna.

¹⁵ Rapport 2006: 1 IFAU

Bilburna småhusboende

Livet i småhusområdet bygger till stor del på bilburenhet och småhusborna är tillsammans med invånarna i de små centrumområdena (vilka är belägna i samma kommuner) sämst på att använda kollektivtrafik. Endast 40 procent av de tillfrågade uppger att de gör detta i hög eller mycket hög utsträckning, medan tre fjärdedelar uppger att de tar bilen. Ytterligare en förklaring till det låga utnyttjandet av kollektivtrafiken kan även hänga ihop med att småhusborna i lägst utsträckning anser att kollektivtrafiken fungerar bra, vare sig under dagtid, eller kvällstid. Förmodligen bidrar bilåkandet även till att förklara att de boende i småhus i lägst utsträckning anser att resorna tar för mycket tid i anspråk; något som endast knappt 35 procent anser; samtidigt som 60 procent av de svarande uppger att de i stor utsträckning rör sig utanför bostadsområdet; vilket är undersökningens högsta andel. Förmodligen beror detta på att de boende inte arbetar eller handlar i närheten av hemmet.

Diskussion

Från jämförelsen blir det tydligt att befolkningen i Stockholm har skilda upplevelser av sin bostad och sin stadsmiljö. Enligt Österberg speglar människan och stadsmiljön varandra och det som kommer att vara avgörande för individens upplevelse är i vilken utsträckning individen upplever att hon/han har haft inflytande över sin boendesituation, det vill säga i vilken utsträckning man har kunnat påverka i vilket område man bor i samt i vilken typ av lägenhet. Generellt gäller att de boende som upplever att de har kunnat välja stadsmiljö och lägenhetstyp är betydligt nöjdare med sitt boende än de som inte upplever att de haft något inflytande över sin boendesituation.

I två av stadsmiljöerna, kvartersstaden och boendet kring medelstort centrum, är man missnöjda med sina lägenheter. En annan likhet mellan områdena är en relativt låg grad av tillit till grannarna. Här upphör dock likheterna mellan områdena och medan kvartersstadsborna trivs mycket bra i sin stadsmiljö och inte vill flytta ifrån det kan det diametralt motsatta sägas gälla för de boende kring det mellanstora centrumet. Detta skulle kunna ses som ett exempel på det komplicerade sociomateriella sambandet som råder mellan stadsmiljön och dess invånare. Medan anonymiteten och misstron till grannarna i innerstaden upplevs som befriande (då endast en låg andel svarande skulle vilja ha bättre kontakt med sina grannar) kan anonymiteten och bristen på inflytande över bostadssituationen för de boende kring det medelstora centrumet tolkas som ett negativt tillstånd som de boende vill bryta.

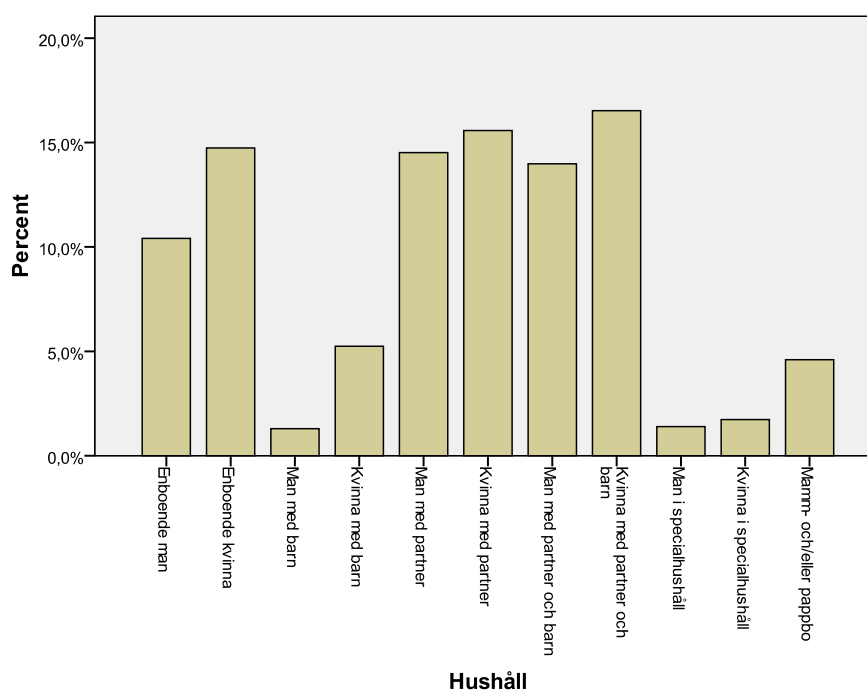
Trots att det inte finns några direkta mått över graden av inflytande i den här undersökningen visade den att de individer som bor i bostads- eller äganderätt i större utsträckning upplever att de haft ett inflytande över var och hur de bor i jämförelse med individer som bor i hyresrätt eller hyr i andra hand. Själva stadsmiljön kan också sägas utgöra ett kapital. Det är mycket svårt att hitta en bostad i Stockholms innerstad då kötiderna för att

få en lägenhet där är mycket långa liksom priserna på bostadsrättsmarknaden är höga – ett faktum som återspeglas i att de boende trivs i området trots att de inte trivs i sina bostäder. En tredje kapitaltyp är yrkestillhörighet enligt den socioekonomiska indelningen. Sett med detta raster är det även i kvartersstaden som vi återfinner den största andelen individer i tjänstemanna- eller fria yrken.

4. Hushållsstruktur och boende

Inledning

I föregående kapitel presenterades hur upplevelsen av boendet var relaterat till den stadsmiljö som de svarande bor i. I det här avsnittet ska vi istället fråga oss vilken roll typen av hushåll spelar för upplevelsen. Trots att det i Sverige finns en stor mängd boendestatistik, som behandlar till exempel nybyggnation och upplåtelseformer, finns ingen tillförlitlig statistik vad gäller i vilken typ av familjekonstellationer människor lever. Dagens uppgifter är knapphändiga och den senast insamlade tillförlitliga hushållsstatistiken kommer från folk och bostadsräkningen (Fob) 1990. Här framkom det att trots att en majoritet av länsborna (som individer) som helhet bodde tillsammans med någon så var hälften av bostäderna singelbostäder, det vill säga enpersonshushåll¹⁶.

Andel svaranden per hushållstyp.

¹⁶ Sandstedt 1991.

I stapeldiagrammet presenteras de vanligaste hushållstyperna som återfinns i den här undersökningen. Här framgår att enboendehushållen torde utgöra en betydligt mindre del än genomsnittet i Stockholms län och parhushållen en högre andel än genomsnittet.

Inledningsvis går det att konstatera att de svarande som lever i någon av de traditionella hushållskonstellationerna ”parhushåll” eller ”parhushåll med barn” totalt sett utgör knappt 60 procent av hushållen i undersökningen. Huruvida parrelationen är en- eller tvåkönad har vi inte efterfrågat. Ungefär en fjärdedel av respondenterna bor för sig själva och det kan vara intressant att notera att den här boendeformen är vanligare bland kvinnor än bland män¹⁷. Vidare består sammanlagt drygt 6 procent av hushållen i undersökningen av ensamstående föräldrar med barn, den här boendeformen är också betydligt vanligare bland kvinnorna än bland männen. En nästan lika stor del av de svarande, det vill säga 5 procent bor kvar eller har flyttat tillbaka till sina föräldrar, så kallade mamm- eller pappbor. Avslutningsvis ingår drygt 3 procent av de svarande i kategorin specialhushåll som består av individer som inte går att kategorisera i något av de övriga hushållen. Exempel på boendekonstellationer som ingår är individer som; bor med vänner och eller syskon, bor med egna barn och vänner eller släktingar.

För att förenkla den fortsatta presentationen kommer några av de ovan presenterade kategorierna att slås ihop. Kategorin ”kvinna med partner och barn” slås ihop med kategorin ”man med partner och barn” samt kategorin ”kvinna med partner” kommer att slås ihop med kategorin ”man med partner”. Dessutom kommer ”man i specialhushåll” att slås ihop med ”kvinna i specialhushåll”. Denna indelning har gjorts då skillnaderna i de flesta fall är större mellan olika familjekonstellationer än mellan könen inom en viss hushållskategori. I något fall finns det dock nämnbara svarsskillnader mellan männen och kvinnorna varför dessa skillnader kommer att redovisas.

Hushåll och livscykel

En viktig anledning till varför det är intressant att undersöka hur individer i olika hushållskonstellationer upplever sin bostad och sin stadsmiljö är att för att kunna problematisera de antagande om hur medborgarna bor som fortfarande i stor utsträckning bygger på Peter Rossis livscykelteori från 1955. Enligt denna teori förväntas varje individ genomgå ett antal olika faser under sin livstid. Livsfaserna antas vidare vara intimt sammanlänkade med boendet då det finns en föreställd förväntan om att en ny bostad följer varje ny livsfas. De olika livsfaserna används ofta i statistiska sammanhang (till exempel undersökning för levnadsförhållanden (ULF) som hjälp för att presentera en sammanhängande bild av ett statistiskt material. Karriären börjar idealt när du flyttar hemifrån till din första singelbostad. Denna följs av en

¹⁷ OBS! Ingen viktning med avseende på kön har gjorts och totalt har fler kvinnor än män besvarat enkäten.

bostad tillsammans med en partner. Därefter förväntas de 2,1¹⁸ barnen komma och nu väntar en fyrarummare eller en villa i förorten. När barnen sedan flyttar hemifrån i övre tonåren flyttar du till en mindre och modernare bostad – kanske belägen mer centralt eller med sjöutsikt. På så sätt lämnas plats åt yngre individer som står i lag att bilda familj och sätta nytt bo, därav kommer begreppet livscykel. Många omständigheter kan dock sätta käppar i det teoretiska livscykliska hjulet och det är därför som vi i följande avsnitt har valt att undersöka den mångfald av levnads/samlevnadsformer som finns.

Hushållstyper

Enboende

En fjärdedel av de svarande i undersökningen bor för sig själva. Inom gruppen finns stora ålders-, socialgrupps- och upplevelseskillnader mellan kvinnorna och männen. Kvinnorna är i större utsträckning äldre och över två femtedelar är i åldern 55–74 år. De enboende männen återfinns ganska jämnt fördelat i åldersgrupperna 25–64 år (10–20 procent). Den utbredda bostadsbristen bland ungdomar blir tydlig eftersom det endast är drygt 8 procent av enpersonshushållen som är i åldern 18–24 år. Kvinnorna tillhör i högre utsträckning socialgruppskategorin tjänstemän. Värt att notera är också att nästan hälften av de enboende bor i kvarterstaden.

Funktionellt enboende

Trots att nästan 40 procent av de enboende bor i hyresrätt är det betydligt vanligare att kvinnorna bor i bostadsrätt. Drygt 60 procent av kvinnorna har betalat för sin bostad medan endast drygt hälften av männen har gjort detsamma. I stället är andelen män som bor i andrahand 10 procent, vilket är bland de högsta i undersökningen. Likheter är att nästan hälften av både kvinnorna och männen bor i kvarterstaden medan endast en liten andel återfinns i småhusområdena. Nästan 90 procent av de enboende bor i flerbostadshus och 2 rum och kök är den vanligaste storleken på bostaden (andelen kvinnor som har fler än två rum är dock större än för andelen män). Ungefär hälften av de enboende har bott längre än 7 år i sin bostad och det är kvinnorna som i högst utsträckning står för det långvariga boendet.

De enboende är den grupp som i störst utsträckning anser att de har ett funktionellt boende. Till exempel uppger drygt 85 procent av kvinnorna och knappt 75 procent av männen att bostaden är anpassad efter de behov de har. Dessutom är nästan 90 procent av kvinnorna och tre fjärdedelar av männen nöjda med lägenhetens planering, vilket innebär att både männen och kvinnorna är bland de mest nöjda i undersökningen. Kanske är detta en

¹⁸ 2,1 barn/kvinna är det genomsnittliga födslolet som krävs för att befolkningen ska reproducera sig själv. År 2008 var den summerade fruktsamheten 1,91.
(http://www.scb.se/Pages/Product_____25785.aspx?produktkod=BE0101&displaypressrelease=true&pressreleaseid=264550).

av förklaringarna till att de enboende i högst utsträckning har svarat att de tror att de kommer att bo kvar länge i sin bostad, något som nästan 70 procent av de enboende tror.

Valfrihet och inflytande över val av bostadsort

Något som utmärker de enboende vid en jämförelse med boende i de övriga hushållstyperna är att två tredjedelar upplever att de haft möjlighet att välja var de ska bo, vilket är högt i jämförelse med övriga hushåll. Förmodligen kan detta vara en av förklaringarna till att endast drygt 2 procent upplever att de blivit diskriminerade på bostadsmarknaden, vilket i sin tur är undersökningens lägsta andel. Kvinnorna är allra nöjdast då nio av tio svarande trivs i sin stadsmiljö. Vidare finns det inom några frågeområden upplevelseskillnader av stadsmiljön mellan de enboende männen och de enboende kvinnorna. Tre fjärdedelar av kvinnorna upplever att de är förankrade i sin stadsmiljö medan endast drygt 60 procent av männen uppger detsamma. Kanske kan kvinnornas högre grad av upplevd förankring hänga samman med att nästan 40 procent av kvinnorna uppger att de byter tjänster med andra i området medan motsvarande andel för männen endast är 20 procent. Trots att de enboende kvinnorna verkar ha ett flitigt utbyte med andra boende i området uppger över 20 procent av kvinnorna och över 15 procent av männen att de skulle vilja ha bättre kontakt med sina grannar.

Bo med partner

Knappt en tredjedel av de svarande bor med sin partner. Bland dessa är 70 procent i åldern 55–74 år och majoriteten återfinns i socialgruppskategorin tjänstemän. De stadsmiljöer där de samboende främst återfinns är i småhusområdena och i kvarterstaden där sammanlagt 60 procent av de svarande bor.

God trivsel i bostaden bland de boende med partners

Den vanligaste bostadstypen bland paren är flerbostadshus, vilket nästan två tredjedelar av de svarande bor i. Vidare bor nästan fyra femtedelar av de svarande i bostads- eller äganderätt och 3 rum och kök är den vanligaste bostadsstorleken.

Det finns knappt några skillnader mellan männen och kvinnorna med avseende på hur man upplever sitt boende och sin stadsmiljö. Den generella bilden är att både männen och kvinnorna är nöjda med sitt boende. Drygt 95 procent uppger att de trivs bra eller mycket bra i sin bostad och de är i minst utsträckning trångbodda. Fyra femtedelar av de svarande som är sambo uppger även att de är nöjda med; bostadens förändringspotential standard, planering, underhåll samt att bostaden är väl anpassad efter behov de har. Över 60 procent anser även att månadskostnaden är rimlig och nästan 70 procent uppger avslutningsvis att de tror att de kommer att bo kvar i sin bostad under lång tid framöver.

Positiv upplevelse av stadsmiljön

Kvinnorna och männen som bor med partner trivs inte enbart i sin bostad då den goda trivseln även verkar gälla för stadsmiljön. Nio av tio svarade i den här gruppen uppger att de trivs samt är trygga i sin stadsmiljö och nästan 70 procent upplever att de haft stort inflytande över val av stadsmiljö. Dessa faktorer bidrar säkerligen till att det är den här gruppen som i lägst utsträckning har instämt i påståendet ”jag skulle flytta om jag hade möjlighet”, vilket endast drygt 10 procent har gjort, och i högst utsträckning har instämt i påståendet: ”upplever att jag är väl förankrad i området”, vilket tre fjärdedelar av de boende har gjort. Trots att de boende i parhushåll i hög utsträckning upplever att de är förankrade i stadsmiljön så verkar förankringen inte ha så mycket med relationen till övriga boende att göra då andelen individer som uppger att de byter tjänster med andra boende i området är undersökningens lägsta. Endast drygt en fjärdedel av samborna byter tjänster med andra i området och önskan att lära känna fler boende i området är bland de lägsta i undersökningen. Knappt 10 procent av männen vill ha bättre kontakt med sina grannar och för kvinnorna är andelen endast drygt 5 procent.

Bo med partner och barn

De svarande som bor med partner och barn utgör knappt en tredjedel av de svarande. I gruppen finns många tjänstemän som bor i småhus eller i kvartersstaden och 70 procent av hushållen är i åldersspannet 35–54 år. Tre femtedelar av barnfamiljerna bor i flerbostadshus medan de resterande två tredjedelarna bor i småhus. Bland familjerna som bor i lägenhet är kvartersstaden det område med störst andel svarande (nästan 30 procent). Vidare bor en majoritet av familjerna, det vill säga, nästan 80 procent i äganderätt och drygt 20 procent i hyresrätt. Runt 80 procent av familjerna bor i bostäder med 3–5 rum och kök och den procentuella fördelningen är ganska jämnt fördelad över de olika rumsstorlekarna.

Trivsel i bostaden

Över 90 procent av barnfamiljerna trivs och är trygga i sina bostäder. För övrigt utmärker sig inte gruppen vare sig åt det positiva eller åt det negativa hållet då upplevelsen av bostaden undersöks.

Tät grannkontakt i stadsmiljön

Den goda trivseln i bostaden verkar smitta av sig till stadsmiljön – eller tvärt om – då över 90 procent av de svarande uppger att de trivs bra eller mycket bra i stadsmiljön. Två tredjedelar av barnfamiljerna litar på de övriga som bor i området (vilket är en stor andel i jämförelse med övriga hushåll) och över hälften av de svarande byter tjänster med andra i stadsmiljön, vilket också är betydligt högre än för övriga grupper. Förmodligen handlar det i stor utsträckning om barnpassning eller andra aktiviteter som rör barnen.

Bo med barn utan partner

Till skillnad från hushållen där det bor två vuxna med barn har männen och kvinnorna som bor ensamma med barn skilda bakgrunder och upplevelser av boendet. En anledning till de – ibland stora – skillnaderna kan vara att antalet ensamstående pappor är mycket litet – varför dessa siffror även bör tolkas med försiktighet. Det kan vara värt att notera att endast en femtedel av männen bor med barnen hela veckorna. Bland kvinnorna bor nästan två tredjedelar med barnen hela veckorna medan den resterande tredjedelen bor med barnen på deltid. De ensamstående männen avviker inte demografiskt från övriga grupper och de uppvisar samma mönster som tvåpersonshushållen med barn och de bor i lika hög utsträckning i småhus och i innerstaden. Medan ungefär 80 procent av de ensamstående männen i undersökningen är svenskfödda (vilket väl motsvarar genomsnittet för hela undersökningen) är motsvarande andel för kvinnorna endast två tredjedelar. Mammorna återfinns även i större utsträckning än övriga grupper i arbetaryken och de återfinns främst i flerbostadshus där nästan fyra femtedelar av de svarande bor. Vidare bor nästan hälften av mödrarna i hyresrätt, vilket är undersökningens högsta andel hyresrättstagare. Något som också skiljer de ensamstående kvinnorna med barn från övriga barnfamiljer är det utmärkande låga antalet småhusbor. I stället är de vanligaste stadsmiljöerna för den här gruppen det medelstora centrumområdet (30 procent), innerstaden (20 procent) samt blandhusområdet (20 procent). Bland de ensamstående mammorna är det en tredjedel som har bott i sin bostad i över 7 år, däremot har hälften av de ensamstående männen bott i sin bostad längre än 7 år. De enboende med barn bor generellt sett i mindre bostäder än tvåpersonshushållen med barn. Den vanligaste bostadsstorleken både för de ensamstående männen och för de ensamstående kvinnorna är 3 rum och kök (nästan två femtedelar av männen och nästan hälften av kvinnorna bor i 3 rum och kök) medan 4 rum och kök är den vanligaste lägenhetsstorleken för paren med barn.

Mindre funktionellt boende för ensamstående med barn

Trots att över 80 procent av de ensamstående med barn trivs i sin bostad är denna andel betydligt lägre än för de flesta andra grupper som ingår i undersökningen. Inom gruppen finns det ytterligare skillnader då över 85 procent av kvinnorna trivs medan motsvarande siffra för männen är två tredjedelar. Förmodligen hänger den lägre trivseln ihop med att de ensamstående är missnöjda med sitt boende inom en rad områden och en stor andel av de svarande anser inte att bostaden fungerar på ett tillfredställande sätt i vardagen. Till exempel är endast hälften av männen och kvinnorna nöjda med bostadens standard och underhåll och en tredjedel är missnöjda med bostadens planering.

Inledningsvis framkom det att de enboende familjerna med barn bor mindre än familjerna med två vuxna. Det är också bland ensamföräldrarna som vi finner den största andelen individer som upplever att de är trångbodda,

något som två femtedelar av föräldrarna gör. Dock är det kvinnorna som påverkas negativt av trångboddheten eftersom de upplever att trångboddheten påverkar vardagen negativt, något som en fjärdedel av de svarande uppger. Det är således inte underligt att endast två femtedelar av männen och tre femtedelar av kvinnorna upplever att bostaden är anpassad efter de behov de har. Förmodligen kan en av förklaringarna till upplevelsen av bostadens begränsningar hänga ihop med att endast sex av tio anser att de har kunnat påverka hur stort de bor. Avslutningsvis är 40 procent av kvinnorna och hälften av männen är nöjda med månadskostnaden för bostaden.

Stadsmiljö

Även när det handlar om stadsmiljön visar det sig att de ensamstående upplever att de haft mindre inflytande och valmöjlighet än övriga grupper. Färre än hälften av de ensamstående anser att de har kunnat välja stadsmiljö och framförallt kvinnorna skulle flytta om de hade möjlighet (vilket en fjärdedel av kvinnorna uppger).

Bland männen litar nästan 95 procent av de svarande på sina grannar, vilket är undersökningens högsta andel. Kvinnorna däremot har undersökningens lägsta andel individer som litar på de övriga boende i stadsmiljön och endast två femtedelar av kvinnorna uppger att de litar på sina grannar. Förmodligen är detta en bidragande förklaring till att endast drygt 70 procent av kvinnorna upplever att de är trygga i området. Däremot uppger nästan 30 procent av kvinnorna med barn att de skulle vilja ha bättre kontakt med sina grannar, vilket är undersökningens näst högsta andel.

Mamm- och/eller pappbo

De svarande som bor hos sina föräldrar utgör ungefär 5 procent av de svarande. Det är den vanligaste boendeformen för individer mellan 18–24 år och 80 procent av gruppen är mellan 18 och 24 år. Knappt 60 procent av de hemmaboende är män och en majoritet av ungdomarna återfinns i arbetaryrken. Knappt hälften av de svarande bor i flerbostadshus medan drygt hälften bor i småhus. Knappt hälften av de svarande bor i andrahand, vilket är undersökningens högsta andel andrahandsboende. Den höga andelen andrahandsboende skulle kunna tolkas som att boendet hos föräldrarna inte upplevs som att bo i ett eget hem.

Lågt boendeinflytande bland de hemmaboende unga

Boendesituationen för den här gruppen är problematisk då nästan en tredjedel av de svarande upplever trångboddhet och att bostaden inte är anpassad efter de behov de har. Att en stor del av individerna som bor hos föräldrarna vill flytta är uppenbart då de i lägst utsträckning av alla uppger att de tror att de kommer att bo kvar länge i bostaden (drygt 20 procent). Dessutom är endast två femtedelar de svarande nöjda med; månadskostnaden och underhållet av bostaden och endast knappt hälften är nöjda med bostadens föränd-

ringspotential. Avslutningsvis är knappt 90 procent av de hemmaboende trygga i bostaden, vilket är den näst lägsta siffran efter män i specialhushåll.

Flyttsugna mammor

Att en stor del av de svarande som bor hos sina föräldrar skulle vilja flytta till ett eget hem stod klart i ovanstående avsnitt. På liknande sätt verkar de även ha distanserat sig från sin stadsmiljö. Endast 30 procent av de hemmaboende upplever att de haft något inflytande över valet av stadsmiljö, något som i och för sig inte är så underligt då det är deras föräldrar som gjort det valet. Något som inte är lika självklart är att mindre än 80 procent av de hemmaboende trivs i området, vilket är bland de lägsta siffrorna i undersökningen. Vidare uppger endast hälften av de svarande att de är förankrade i stadsmiljön och de uppger i lägst utsträckning (tillsammans med dem som bor med partner) att de vill ha bättre kontakt med grannarna (något som endast knappt 10 procent av de hemmaboende skulle vilja).

Specialhushåll

Den sista och minsta hushållskategorin är specialhushållen som utgör 3 procent av de svarande. Kännetecknande för specialhushållen är att de inte går att kategorisera i någon av de övriga boendeformerna i undersökningen (exempelvis sambo eller sambo med barn). I stället bor våra svarande med släktingar och/eller vänner. Det handlar alltså inte om olika specialbostäder som exempelvis student- eller seniorbostäder. Gemensamt för hela gruppen, det vill säga för både männen och kvinnorna är att 40 procent är födda utomlands, vilket är en betydligt högre andel än för samtliga övriga grupper.

Totalt bor 60 procent av specialhushållen i kvartersstaden och det mellan-stora centrumområdet och en majoritet bor i flerbostadshus. Ett anmärkningsvärt särdrag med de boendes upplåtelseform är att andelen andrahandsboende är lika hög som andelen som bor i bostads- eller äganderätt, det vill säga ungefär en tredjedel i vardera ägandeformen. Åldersmässigt är nästan 85 procent av de svarande i åldrarna 18–54 år. Yrkestillhörigheten skiljer sig åt mellan männen och kvinnorna då männen har undersökningens högsta andel arbetare; över 70 procent; medan kvinnorna följer övriga grupper med drygt en tredjedel arbetare.

Upplevelseskillnader mellan männen och kvinnorna i specialhushållen

Kvinnorna trivs på det hela taget i lika stor utsträckning med sitt boende som de boende i andra typer av hushåll. Detsamma gäller inte för männen där endast två tredjedelar uppger att de trivs eller upplever att de är trygga, vilket alltså är betydligt lägre än för boende i andra typer av hushåll.

Runt 60 procent av männen och kvinnorna är missnöjda med bostadens standard och planering och en tredjedel av männen och kvinnorna är missnöjda med bostadens förändringspotential, vilket skulle kunna ha sin förklaring i den höga andelen andrahandsboende. När det gäller bostadens stor-

lek upplever endast knappt 20 procent av männen att de kunnat påverka hur stort de bor medan motsvarande siffra för kvinnorna är nästan 70 procent. Hälften av de boende upplever dessutom att detta påverkar deras vardagsliv negativt. Bland kvinnorna är det endast 5 procent som upplever detsamma.

Lågt inflytande över val av stadsmiljö

Endast en tredjedel av de boende i specialhushållen upplever att de har valt stadsmiljö och både männen och kvinnorna upplever i betydligt högre utsträckning än boende i övriga hushåll att de blivit diskriminerade på bostadsmarknaden (en tredjedel av kvinnorna och nästan 20 procent av männen). Förmodligen bidrar detta till att endast knappt 70 procent trivs i stadsmiljön samt att den lägsta andelen svarande som upplever att de är förankrade i sin stadsmiljö återfinns (knappt 40 procent) bland specialhushållen. Både männen och kvinnorna uppger i betydligt lägre utsträckning än övriga att de är trygga i sin stadsmiljö (knappt 60 procent av kvinnorna drygt 70 procent av männen). En intressant skillnad mellan männen och kvinnorna i specialhushållen är att två tredjedelar av kvinnorna byter tjänster med andra i området, vilket är undersökningens högsta andel. Bland männen däremot är förhållandet det motsatta och de står för undersökningens näst lägsta andel som gör detta (drygt 20 procent). Dessutom uppger hälften av de svarande som bor i specialhushåll att de skulle vilja ha bättre kontakt med sina grannar.

Jämställdhet i olika boendeformer

Forskning som handlar om vardagsliv, jämställdhet och boende konstaterar gång efter annan att jämställdheten är ojämn i parförhållanden. Arbetsfördelningen blir än mer ojämn då de förväntade 2,1 barnen fötts (se till exempel: Boye 2008). Den här typen av forskning har under senare år kritiserats av feministiska forskare och queerforskare för att den utgår från heteronormativa antaganden om tvåsamhet och/eller kärnfamiljer. Dock syns detta sällan i kvantitativa studier varför det finns en poäng med att lyfta fram fler typer av hushåll än enbart sambohushåll och kärnfamiljer. I den här undersökningen är det visserligen en majoritet av de svarande som lever med en partner eller partner och barn, men det är ingen överväldigande majoritet då det rör sig om knappt 60 procent av de svarande. När frågorna i materialet jämförs mellan kvinnorna och männen visade det sig dessutom att det endast på ett fåtal frågor fanns generella skillnader mellan svarande som är kvinnor och de svarande som är män. Det kan därför vara enkelt att falla i fällan och enbart jämföra individer som lever med en partner för att få fram några skillnader alls.

Makt över vardagen för boende i olika hushåll

I det här avsnittet redogörs för svaren på de övergripande frågor som ställdes angående hur vardagen fungerar. De påstående som avsnittet bygger

på är: *jag har huvudansvar för hushållet, hushållsarbetet är jobbigt, jag upplever att jag får ihop vardagen och alla dess sysslor, jag har möjlighet att påverka hur jag prioriterar tiden för hemarbete, fritid och arbete.* Inledningsvis konstaterades att det i de flesta fall var nödvändigt att jämföra olika typer hushåll för att få fram könsskillnader mellan männen och kvinnorna. På ett av de undersökta vardagspåståendena framkom dock en statistisk signifikant skillnad i hur kvinnorna och männen svarat och det är på frågan om man upplever att man har huvudansvaret för hushållet. Knappt två tredjedelar av samtliga kvinnor i undersökningen uppger att de har huvudansvaret för hushållet medan motsvarande andel för männen är drygt en tredjedel.

Välfungerande vardagsliv för en- och samboende

Tidigare i kapitlet framkom det att de en- och samboende på det hela taget var bland de mest nöjda med sin bostad och sin stadsmiljö. Det funktionella boendet skulle således kunna vara en anledning till att endast en fjärdedel av de enboende upplever att *hushållsarbetet är jobbigt* och en så stor andel som tre fjärdedelar av de enboende kvinnorna upplever att de kan *påverka hur de prioriterar sin tid* samt att de *får ihop sin vardag och sina vardagsysslor*. Bland de enboende männen är det 70 procent som upplever att de kan *prioritera hur de använder sin tid*, vilket också är en relativt stor andel i jämförelse med individer i andra hushållskonstellationer.

Åtta av tio av kvinnorna som lever med en partner har instämt i påståendet *jag upplever att jag får ihop vardagen och alla dess sysslor*, detta är undersökningens högsta andel. När materialet studeras närmare framkommer det att drygt hälften av kvinnorna som bor med sin partner har instämt i påståendet: *jag har huvudansvar för hushållet* medan motsvarande siffra för männen i samma hushållskonstellation endast är drygt 10 procent. Både männen och kvinnorna som bor med partner upplever dock i stor utsträckning att de har möjlighet att prioritera sin tid, vilket drygt 70 procent upplever.

Svårare att få ihop vardagen för barnfamiljer

Endast drygt hälften av kvinnorna som bor ensamma med barn upplever att de får ihop vardagen. På påståendet att *hushållsarbetet är jobbigt* instämmer drygt två femtedelar av kvinnorna som bor med partner och barn och drygt en tredjedel av de ensamstående mödrarna och männen som lever med partner och barn.

På frågan om *huvudansvaret för hushållet* återfinns liknande mönster som hos tvåpersonshushållen utan barn bland familjerna med två vuxna; det vill säga knappt hälften av kvinnorna anser att de har huvudansvaret för hushållet medan motsvarande siffra för männen är 15 procent.

På frågorna om hur vardagslivet fungerar finns det skillnader mellan de ensamstående papporna och de ensamstående mammorna. Männen upplever i betydligt större utsträckning än kvinnorna att de *får ihop sitt vardagsliv*

trots att båda grupperna i lägre utsträckning än övriga hushåll upplever att de kan *påverka hur de prioriterar sin tid*. Endast två femtedelar av de ensamstående kvinnorna med barn och kvinnorna som bor med barn och partner upplever att de har möjlighet att prioritera tiden mellan arbete och fritid. Detsamma gäller för hälften av männen som bor med partner och barn samt för tre femtedelar av de ensamstående papporna.

Vardagen för specialhushållen och mamm- och pappbor

Den grupp som i lägst utsträckning instämmer i påståendet att de har *huvudansvar för hushållet* är mamm- och pappborna där endast drygt 5 procent av de svarande upplever att de har det. Endast drygt 45 procent av de hemmaboende vuxna barnen upplever att de *får vardagen att gå ihop*.

Den besvärliga bostadssituationen för männen som bor i specialhushåll, som framkom tidigare i kapitlet, avspeglas även då vardagen för dessa undersök. Endast knappt 60 procent upplever att *de får ihop sitt vardagsliv*. Det är männen i specialhushållen som i lägst utsträckning av samtliga upplever att de kan *påverka hur de ska prioritera sin tid* (knappt 40 procent).

Vardagsliv i olika stadsmiljöer

När frågorna om hur vardagslivet upplevs jämförs mellan boende i olika stadsmiljöer framkommer det att de boende i kvarterstaden och kring det medelstora centrumet i högst utsträckning anser att *hushållsarbetet är jobbigt*, något som en tredjedel uppger. Tidigare i rapporten (se kapitel 3) framkom det att det var de boende i just dessa områden som hade flest invändningar gällande bostadens funktion. Sambandet mellan upplevelsen av att hushållsarbetet är betungande och en dysfunktionell bostad kan relaterades till Österbergs sociomateriella förhållningssätt (som refererades i kapitel 3). Att uppleva att bostaden inte är anpassad efter de behov man har, är för trång eller är för sliten, kan enligt Österberg påverka individens existens på ett mycket negativt sätt då det materiella hindrar individen och kan leda till frustration. Ytterligare tecken på att bostadssituationen inte upplevs tillfredsställande i dessa områden är det faktum att de boende i även i högst utsträckning *inte* har instämt i påståendet att de upplever att *de får ihop vardagen och alla dess sysslor*, vilket runt 15 procent av de svarande uppger. Däremot är andelen individer som upplever att de har svårt att påverka hur de prioriterar tiden för arbete, hemarbete och fritid högre i samtliga barntäta områden (hälften av de svarande i blandhusområdet och kring det medelstora centrumet och drygt 60 procent i småhusområdena i kvarterstaden).

Geografiskt avstånd

Cirka 85 procent av hushållen med barn uppger att det är viktigt med närhet till arbete/skola. Andelen individer som kan cykla eller gå till arbetet eller skolan är generellt sett låg i undersökningen, då endast drygt 30–40 procent i de olika hushållskonstellationerna uppger att de kan detta. Ännu lägre är

andelen vuxna hemmaboende, de boende i specialhushåll samt de ensamstående mödrarna av vilka endast runt 25 procent har gång- eller cykelavstånd till sin arbetsplats eller skola. Detta skulle kunna vara en av förklaringarna till att nästan hälften av ensamstående mammorna och mammborna anser att resorna tar för mycket tid i anspråk. Siffrorna kan jämföras med att knappt 20 procent av de enboende anser att resorna tar för mycket tid.

Drygt 20 procent av kvinnorna uppger att de har avstått från arbete på grund av för lång resväg medan motsvarande siffra för männen är drygt 15 procent. Här blir det tydligt att det är kvinnorna med barn som i störst utsträckning har avstått från ett arbete då knappt två femtedelar av de ensamstående kvinnorna med barn och knappt en tredjedel av kvinnor med partner och barn uppger att gjort det. Siffrorna kan till exempel jämföras med att knappt en femtedel av männen med partner och barn avstått.

När det gäller frågan om det är viktigt med närhet till service är det de enboende som i störst utsträckning anser att närheten är viktigt, vilket drygt nio av tio uppger. De grupper som i minst utsträckning anser att det är viktigt med närhet till service är mamm- och pappborna samt boende i specialhushåll.

Kommunikationer

Kollektivtrafik

Att ha tillgång till en väl fungerande kollektivtrafik anses viktigt för över nio av tio tillfrågade. Frågorna om kollektivtrafikens betydelse är ett av de få områden där det går att hitta små men dock generella skillnader i attityd mellan män och kvinnor. 95 procent av kvinnorna anser att det är viktigare med bra kollektivtrafik medan motsvarande siffra bland männen är drygt 90 procent. Dessutom utnyttjar knappt tre femtedelar kvinnorna kollektivtrafiken i stor eller mycket stor utsträckning medan endast knappt hälften av männen uppger detsamma.

Då kollektivtrafiksfrågan studeras på hushållsnivå framkommer det att knappt 80 procent av mamm- och pappborna och 65 procent av de boende i specialhushåll utnyttjar kollektivtrafiken. Det innebär att det är dessa grupper som i störst utsträckning gör det. Förmodligen kan en bidragande orsak till detta vara att grupperna innehåller en stor andel yngre individer – den grupp som man vet åker mer kollektivt än andra samt har en sämre ekonomisk situation och längre till arbetsplatsen.

Bilburenhet

Det är sedan tidigare känt att män både innehar och kör bil mer än kvinnor. Resultaten från den här undersökningen visar inget som tyder på motsatsen. Männen tar i större utsträckning än kvinnorna själva bilen för att göra inköp. De som i störst utsträckning av samtliga själva tar bilen är män med partner

och män med barn och partner och två tredjedelar av de svarande i dessa grupper uppger att de gör det. För kvinnorna i samma hushållskonstellationer är motsvarande siffror knappt hälften för de med partner och knappt 60 procent för de med partner och barn.

På frågan om man blir skjutsad för att göra inköp råder det omvända förhållandet från ovan mellan könen då över 20 procent av kvinnorna blir skjutsade men mindre än 10 procent av männen. De grupper som i högst utsträckning blir skjutsade för att göra inköp är kvinnor med partner och kvinnor i specialhushåll där knappt en tredjedel brukar få skjuts.

Diskussion

Slutligen går det att konstatera att enboendet inte främst är en boendeform för väldigt unga eller väldigt gamla; vilket det idealt är enligt livscykelteorin. Enboende finns i alla åldrar. Med tanke på den höga trivselen, både i bostaden och i stadsmiljön, samt benägenheten att tro att man kommer att bo kvar länge i sin bostad går det inte att betrakta enboende som en övergångsboendeform. De enboende upplever dessutom i stor utsträckning att de får ihop sitt vardagsliv och att de kan prioritera sin tid. Detta gäller speciellt kvinnorna som är väl förankrade i sin stadsmiljö och i stor utsträckning har kontakt med sina grannar.

En majoritet av de svarande som bor med partner är äldre bostads- eller äganderättsinnehavare. De är på det hela taget nöjda med sitt boende och sin stadsmiljö där de trivs bra. Trots att både kvinnorna och männen i hög utsträckning upplever att de får sitt vardagsliv att gå ihop är det kvinnorna som har huvudansvaret för hushållet medan männen i större utsträckning kör bil.

Liknande traditionella könsmonster återfinns bland de par som bor med barn. Dessa lever också i stor utsträckning i bostads- eller äganderätt och de trivs i sin bostad och sin stadsmiljö. En annan likhet är att männen i större utsträckning kör bil medan kvinnorna mer har huvudansvaret för hushållet, även om skillnaderna är något mindre för dessa par än för de äldre paren utan barn. Par med barn byter också tjänster med grannar i större utsträckning. En annan skillnad är att både männen och kvinnorna i barnfamiljerna har svårare att få ihop vardagen och uppger att det är svårt att få tiden att räcka till. Kvinnorna upplever detta i ännu större utsträckning än männen.

Än svårare att få tiden att räcka till är det för de ensamstående med barn. Denna grupp bor i regel i mindre bostäder än övriga barnfamiljer och de upplever inte att bostaden är funktionell i vardagen. Dessutom trivs de inte i lika hög grad som till exempel paren med barn och de är oftare trångbodda. De har också svårare att få ihop vardagen samt tycker att det är svårt att få tiden att räcka till, till exempel uppger hälften av mammorna att resorna tar för mycket tid i anspråk. Att upplevelsen av bostaden och stadsmiljön skiljer sig åt mellan männen och kvinnorna som är ensamstående med barn kan ha

flera orsaker. Dels är en större andel av kvinnorna ensamstående med barnen på heltid men en annan bidragande faktor är troligen de demografiska skillnader som finns mellan grupperna som presenterades i inledningen. Där framkom till exempel att de ensamstående kvinnorna och männen med barn bor i olika stadsmiljöer. Dessutom är andelen arbetare högre för de boende kvinnorna medan papporna i större utsträckning är tjänstemän. Dock är antalet ensamstående män litet varför de stora skillnaderna bör tolkas med försiktighet.

De boende som minst av alla trivs och är trygga i hemmet och i stadsmiljön är de hemmaboende vuxna och männen i specialhushåll. Dessa grupper som är minst etablerade på bostadsmarknaden upplever i stor utsträckning att de har svårt att få sin vardag att gå ihop samt att det är svårt att prioritera tiden mellan arbete och fritid. Det är dessa grupper som utnyttjandet av kollektivtrafik är som störst och också de som i högre grad har längre till arbetsplatsen.

5. Stadsmiljö, kön och samhällsplanering

Hur ser engagemanget och deltagandet i samhällsplaneringen ut bland stockholmarna i de tillfrågade områdena? Vilka egenskaper och strategier använder individer i olika stadsmiljöer och hushåll sig av för att delta i utformningen av miljön i kommunen eller i närområdet? För att försöka besvara dessa frågor undersöks i det här kapitlet om det finns några samband mellan engagemang och: kön, hushållskonstellation, upplåtelseform, hustyp samt bostadsområde.

Engagemanget i skilda grupper

Inledningsvis går det att konstatera att det aktiva engagemanget i samhällsplaneringsfrågor bland befolkningen är svalt då mindre än 5 procent av de svarande har lämnat synpunkter eller försökt att påverka politikernas planeringsarbete under det senaste året. Trots att ytterligare drygt 10 procent har lämnat synpunkter någon gång tidigare i sitt liv har alltså en majoritet av de svarande aldrig gjort det. Kanske kan detta förklaras av att endast drygt 5 procent tror att de kan påverka planeringen och att endast knappt 20 procent litar på politikerna och planerarna. Däremot uppger nästan 30 procent att de håller sig informerade om aktuella byggplaner i området.

Bland de individer som aktivt har engagerat sig i planeringen är engagemanget för frågor som rör närmiljön (till exempel detaljplanering) större än engagemanget för den övergripande planeringen (till exempel översiktsplanering). Drygt 10 procent uppger att de engagerat sig i den förra medan engagemanget för den senare endast är 5 procent.

Initialt ville vi undersöka om män deltar mer i planeringssamråd av visionär karaktär i jämförelse med kvinnor, som i stället antogs engagera sig mer i planeringsfrågor som rör närmiljön. Bakgrunden till denna hypotes var en fundering som kom upp under BoJämt-projektet. Det visade sig dock att det inte finns några signifikanta skillnader mellan mäns och kvinnors engagemang när det handlar om planering av närområdet. Däremot går det att konstatera att männen i större utsträckning upplever att de engagerat sig i den övergripande planeringen då drygt 6 procent av männen och 3,5 procent av kvinnorna uppger att de engagerat sig i den kommunala planeringen.

Förutom att män i något högre utsträckning uppger att de är aktiva i den övergripande planeringen hittades inga könsskillnader då materialet studerades på en aggregerad nivå. När materialet bröts ner och hänsyn togs till i vilken typ av hushåll man bor i framkommer dock en del skillnader. De svarande som i störst utsträckning deltagit i samrådsmöten eller engagerat sig i någon förening är de ensamstående männen med barn (där knappt 20

procent har deltagit). Minst aktiva är kvinnor som bor med partner och barn, de hemmaboende vuxna barnen samt de boende i special hushåll (under 3 procent har varit aktiva i dessa hushåll).

Bostadsområde

När engagemanget i samhällsplaneringen jämförs mellan boende i de olika bostadsområdena framkommer några intressanta skillnader. Trots att tilliten till politiker och planerare generellt sett är låg, är den allra lägst bland de boende i kvartersstaden, det mellanstora centrumområdet samt i blandhusområdet, där mindre än 20 procent av de boende upplever tillit. Kring det stora och de små centrumområdena litar nästan 30 procent av de svarande på politiker och planerare. Kring det stora centrumet och i blandhusområdet uppger nästan 40 procent att de håller sig informerade om bebyggelseprojekt i kommunen, medan individerna som bor kring de små centrumen och det medelstora centrumet i lägst utsträckning uppger detsamma (runt 20 procent av de svarande).

Ett intressant resultat är att de boende i de mer lågavlönade, arbetartäta områdena (det mellanstora och det lilla centrumet) tar till mer kollektiva strategier som att gå på offentliga möten samt att organisera sig i föreningar för att påverka planeringen. Över 10 procent av de boende i dessa områden har varit på samrådsmöten eller är medlemmar i någon förening som försöker påverka planeringen i området. De boende i småhusområden samt de boende kring det storskaliga centrumet (det vill säga områden där bostads- och äganderättsinnehavet är stort) använder sig istället i högre utsträckning av individuella strategier som att själva kontakta politiker och planerare för att lämna synpunkter, vilket knappt 10 procent av de boende har gjort. De boende som i lägst utsträckning har varit på samrådsmöten eller föreningsaktiva är kvartersstadsborna där endast runt 5 procent på något sätt har deltagit i planprocessen.

Hustyp

På påståendet *jag upplever att jag har möjlighet att påverka planeringen* finns det inga signifikanta skillnader mellan individer som bor i olika upplåtelseformer. Däremot visar det sig att nästan två femtedelar av villaborna uppger att de håller sig uppdaterade om pågående planer medan endast knappt 30 procent av individerna som bor i rad-, par-, kedje- eller flerbostadshus uppger detsamma. Andelen villabor som har varit på samrådsmöten eller kontaktat politiker är också större. 15 procent har varit på samrådsmöten och knappt 20 procent har kontaktat politiker. Motsvarande andel i övriga upplåtelseformer är ungefär hälften så stor.

Dagens och framtidens boende

Över hälften av länsborna är fullständigt nöjda med det boende de har idag. För de resterande 45 procenten lockar innerstaden drygt 10 procent medan

knappt 10 procent skulle vilja flytta till en annan tätbebyggd del av Stockholms län. Resterande dryga 20 procent skulle helst flytta till: glesbygden inom Stockholms län, lämna Stockholm för någon annan del av landet eller flytta utomlands. För att underlätta planeringen av framtida bostäder kan det vara intressant att undersöka hur de boende svarar på hypotetiska frågor om hur de skulle vilja bo om de kunde välja helt fritt.

Kvinnor nöjdare med boendet

Knappt 60 procent av kvinnorna och hälften av männen har instämt i påståendet att de är fullständigt nöjda med boendet som de har idag. Det går även att konstatera att individer som bor med partner (både män och kvinnor) i störst utsträckning av alla (knappt 65 procent) är nöjda med sitt boende. Bland de enboende är skillnaderna mellan männen och kvinnorna större då knappt 70 procent av kvinnorna är nöjda med sitt nuvarande boende medan motsvarande siffra bland männen är under hälften. Minst nöjda med sin boendesituation är de individer som bor med sina föräldrar. Bland dessa är knappt 30 procent fullständigt nöjda.

Nöjd i stadsmiljön?

När frågan om huruvida man är nöjd med sitt boende istället relateras till de olika bostadsområdena framkommer det att de boende kring den stora centrumanläggningen är mest nöjda, vilket innebär att två tredjedelar är nöjda. Drygt 60 procent av blandhusborna är nöjda. Minst nöjda är de boende kring det medelstora centrumet där endast 40 procent upplever att de är fullständigt nöjda.

När istället de olika hustyperna jämförs visar det sig att drygt 65 procent av villaborna är nöjda. Även mellan de olika upplåtelseformerna framkommer det skillnader. Mest nöjda är de som bor i bostads- eller äganderätt där drygt 60 procent är nöjda, följt av hyresrättsinnehavarna där knappt hälften är nöjda. Bland de andrahandsboende är endast en fjärdedel nöjda.

Hur stort vill stockholmarna bo?

Den mest populära bostadsstorleken är 3–4 rum och kök, vilket nästan hälften av de tillfrågade skulle föredra om de fritt fick välja. Den näst mest populära storleken är 5–6 rum vilket en fjärdedel föredrar.

En intressant iakttagelse är att 3–4 rum är den mest populära bostadsstorleken oavsett av i vilken typ av hushåll man lever i, till exempel skulle hälften av de enboende föredra 3–4 rum.

Generellt gäller att oavsett hur stort hushållet är så vill man inte bo i en etta (endast 3,5 procent föredrar enrumslägenheter) men det är ändå bland de enboende som den största andelen svarande finns som uppger att 1 rum och kök är optimalt.

I vilken typ av bostäder och upplåtelseform vill stockholmarna bo?

På frågan om vilken upplåtelseform och hustyp som föredras uppger nästan hälften av stockholmarna i de undersökta områdena att de helst skulle vilja bo i småhus med äganderätt, drygt en tredjedel skulle helst bo i bostadsrättslägenhet och nästan 15 procent skulle föredra hyresrätt.

Det visar sig även att männen är mer benägna att uppge att de helst bor i hyresrätt. Knappt 20 procent av männen uppger hyresrätt som främsta alternativ medan motsvarande andel för kvinnorna är drygt 10 procent. När hänsyn även tas till vilken typ av hushåll individerna lever i visar det sig att de enboende männen samt männen i specialhushåll i störst utsträckning skulle föredra att bo i hyresrätt. Knappt 40 procent av männen som bor i specialhushåll och en tredjedel av de enboende männen skulle föredra hyresrätt. Nästan 60 procent av de enboende kvinnorna och hälften av kvinnorna i specialhushåll uppger att de helst bor i bostadsrätt. I småhus bor helst kvinnor med partner och barn, vilket nästan tre fjärdedelar uppger. Detta är även det mest attraktiva boendevalternativet för männen med partner och barn vilket drygt 70 procent uppger.

Vid en jämförelse med i vilken typ av bostad individerna faktiskt bor i visar det sig att drygt hälften av dem som idag bor i ägande- eller bostadsrätt verkar nöjda med sitt boende. Nästan 40 procent av dem som idag bor i hyresrätt är helt nöjda medan knappt 60 procent hellre skulle vilja bo i bo- eller äganderätt om de hade möjlighet att fritt välja. Bland de svarande som bor i andra hand är skulle en fjärdedel föredra att bo i hyresrätt medan knappt sju av tio skulle föredra att bo i bostads- eller äganderätt.

6. Äldre människors bostadssituation

Idag när den äldre befolkningen blir en allt större andel av länets invånare blir frågan om äldres boende särskilt intressant. Hur bor de, hur vill de bo och finns det föreställningar om hur de ”borde” bo?

Enligt SCB:s prognoser kommer andelen personer över 64 år i landet som helhet att öka från 1,6 miljoner idag till 2,7 miljoner 2060 och framför allt ökar andelen mycket gamla. Gruppen som är 80 år och äldre är relativt konstant under de närmaste åren men ökar kraftigt efter 2020. En fjärdedel av befolkningen kommer i framtiden att tillhöra gruppen äldre människor över 65 år.

Många föreställer sig att de flesta ”gamla” och ”äldre” bor på vårdhem och beteckningen ”äldreboende” associeras inte sällan till en särskild form av boende. Statistiken visar att så inte alls är fallet. Av dagens 65-åringar och äldre om cirka 1,6 miljoner bor 1,5 miljoner i det ordinära bostadsbeståndet, vilket betyder att deras bostad ingår i den allmänna bostadsmarknaden som finns att tillgå. Den här siffran inkluderar också de drygt 30 000 personer som bor i seniorbostäder av olika slag. Färre än 100 000 människor bor i särskilt boende. Intressant är också att småhusboendet är mest vanligt bland människor i åldrarna strax över 60 år för att sedan avta något. I åldrarna 65–79 år bor knappt 70 procent av männen och hälften av kvinnorna i småhus. Vid 80 års ålder bor fortfarande hälften av männen och dryg en tredjedel av kvinnorna i småhus¹⁹.

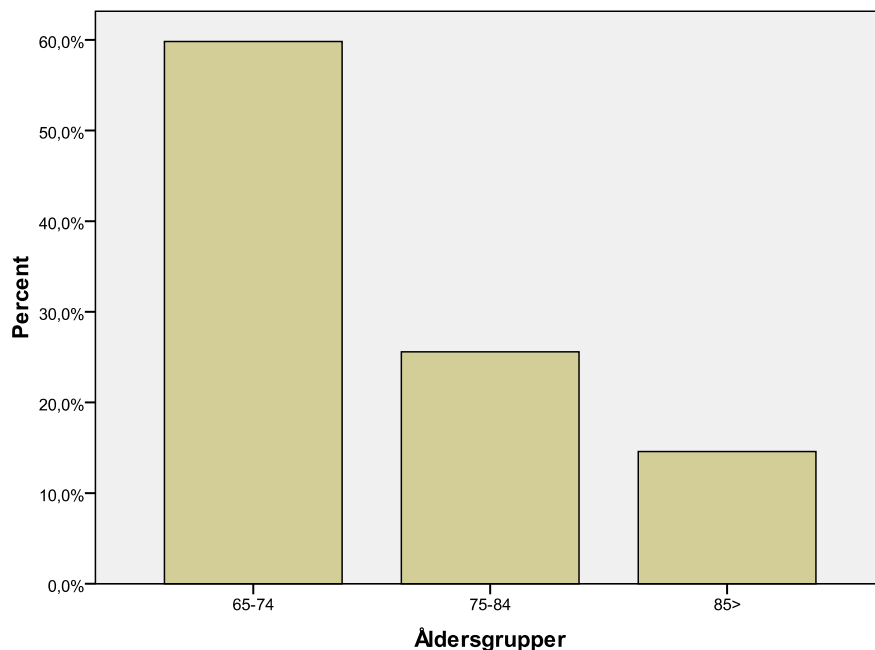
I det här kapitlet ska vi undersöka olika sätt att bo och hur de som är 65 år och äldre upplever sitt boende i de fyra Stockholmsmiljöerna. Tre typer av jämförelser kommer att ske nämligen mellan personer över 65 år respektive under 65 år, utlandsfödda respektive svenskfödda, samt mellan personer i olika åldersgrupper över 65 år.

Det finns många sätt att definiera ålder på. I den här undersökningen utgår vi från den kronologiska åldern och 65 år har valts som undre gräns på grund av att detta (tills nyligen) har varit den ”naturliga” åldern för pensionsavgång. Det här kapitlet baseras på svaren från de 349 individer i undersökningen²⁰ som är i åldern 65 år och mer.

Nedan visas ett diagram över de svarande i olika åldrar i undersökningen. De flesta, närmare 60 procent, tillhör gruppen ”yngre-äldre” medan de övriga är ännu äldre. De flesta är pensionerade medan en liten grupp på närmare 5 procent uppger att de fortfarande förvärvsarbetar hel- eller deltid.

¹⁹ SOU 2008:113 s. 209-210.

²⁰ De undersökta i detta avsnitt utgör knappt 27 procent av de svarande.

Svaranden efter ålder.

Bland de äldre respondenterna är det ovanligt många män som svarar på det utskickade frågeformuläret. Visserligen är hälften av de svarande kvinnor och hälften män, men eftersom könsfördelningen i allmänhet bland äldre har en klar övervikt av kvinnor så betyder det att vi i den här undersökningen har ovanligt många äldre män som svarar.

Hälften av de svarande är gifta/samboende medan den andra hälften är änkor/änklingar, skilda eller ogifta. De flesta har varit eller är tjänstemän medan en fjärdedel är arbetare. Endast 2 procent uppger att de varit företagare²¹.

Drygt 80 procent är svenskfödda och drygt 15 procent är födda i Norden eller Europa medan 2 procent är födda utanför Europa.

Stadsmiljö

Nästan en tredjedel av de äldre bor i stenstaden. Vid en jämförelse mellan de olika åldersgrupperna visar det sig att kvartersstadsboendet är allra vanligast bland de äldre människorna över 85 år. En så stor andel som drygt 40 procent bland de svarande som är 85 år och äldre bor där. Däremot finns inga svaranden över 85 år som säger att de bor i småhus, vilket är särskilt anmärkningsvärt med tanke på att en relativt stor andel av de allra äldsta i

²¹ Denna fråga hade dock ett stort bortfall (38 procent). Andelarna i texten är beräknade med vikt och redogör för de som faktiskt besvarat frågan om vilket yrke de har haft.

vårt land bor i småhus. Möjligen kan det finnas ett helt annat mönster i Stockholms län än i landet för övrigt.

De som bor i småhus är framför allt de yngre-äldre det vill säga 65–74-åringarna²². Den här gruppen är också den som finns väl representerade i stenstaden.

I centrumområdena bor en relativt stor andel äldre och då särskilt de i högsta åldrarna. Det stora centrumet har en högre andel svarande bland de allra äldsta²³. Kring det mellanstora centrumet däremot bor en relativt stor andel individer i åldrarna 75–84 år²⁴ medan det är glesare med 65–74-åringar²⁵ samt med de allra äldsta²⁶. Avslutningsvis är andelen individer i blandhusmiljön relativt jämt fördelat över åldersgrupperna²⁷.

Stadsmiljöer	Överrepresentation av boende
kvartersstaden	85- år
	65-74 år
småhusområde och blandat bostadsområde	65-74 år
centrumområde	75-84 år
(mellanstora och stora)	85- år

Åldersgrupper av äldre människor som bor i olika stadsmiljöer

Detta resultat tyder på att äldreboetäder gärna placeras i centrumområden. Det torde gälla både för omsorgs- och serviceboendet men möjligen också seniorboendet, som ingår i det ordinära boendet till skillnad från de två tidigare nämnda. Att en stor andel äldre föredrar att bo kvar i sina småhus under lång tid är något som gäller generellt för landet som helhet. Uppenbart är att många äldre människor också föredrar att bo i den gamla kvartersstaden även vid mycket hög ålder.

Intressant att notera är sambanden mellan vilken typ av hushåll individerna lever i och i vilket bostadsområde. Över hälften av de enboende männen bor i innerstaden och även bland de enboende kvinnorna är innerstaden det mest bebodda området. Inte mindre än en tredjedel av dem bor här. Det tyder på att enboende föredrar att bo i mer tätbefolkade områden av staden. Det stöd-

²² Drygt 22 procent av 65–74 åringarna

²³ 20 procent i åldern 75–84 och knappt 19 procent av de svarande över 85 år

²⁴ Knappt 23 procent

²⁵ 12,5 procent

²⁶ Drygt 16 procent

²⁷ 11 procent/16 procent

jer också tidigare forskning som kommit fram till att enboende personer i högre grad lever i tätare bostadsmiljöer (Sandstedt 1991).

Bland männen och kvinnorna som bor med partner är fördelningen däremot ganska jämnt fördelad över de respektive områdena, trots att den största andelen av dem i parförhållande återfinns i småhusområdena²⁸.

Boendesituation och boendeform

En jämförelse med befolkningen under 65 år visar att de äldre är betydligt nöjdare med sin boendesituation än de yngre. Deras bostadssituation kan också på många sätt sägas var mer stabil än de yngres. De bor mer sällan i andra hand och i större utsträckning i bostads- eller äganderättslägenhet. De äldre bor också i större utsträckning i flerbostadshus och uppger betydligt oftare än de yngre att de trivs både i sin bostad och i sitt bostadsområde.

	över 65 år	under 65 år
Flerbostadshus	77 %	62 %
Bostads- eller äganderätt	73 %	64 %
Andra hand	3 %	7 %
Enpersonshushåll	46 %	19 %

Bostadsförhållanden bland människor över respektive under 65 år i de aktuella stadsmiljöerna

Överhuvudtaget lever de flesta äldre människor i Sverige i ordinära bostäder det vill säga i bostäder som finns tillgängliga på den ordinarie bostadsmarknaden. Den absoluta majoriteten bor sålunda inte alls i särskilda äldreboenden. I våra undersökta stadsmiljöer är andelen äldre människor i särskilt boende under 5 procent och det motsvarar siffran för landet i övrigt (SOU2008:113).

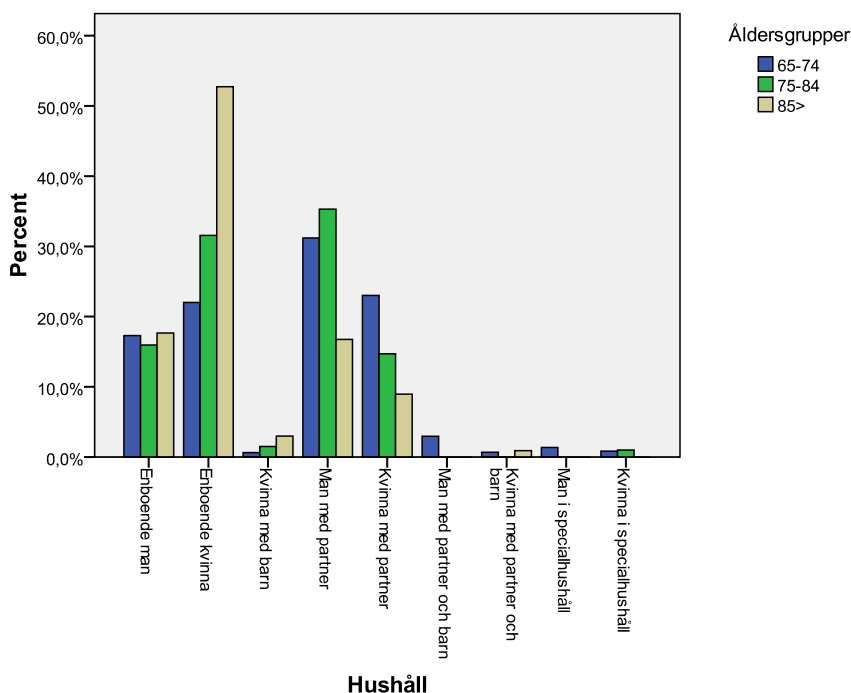
Intressant är de nya typer av boendeformer som växer fram i landet och då särskilt i storstadsområdena. I den här undersökningen visar det sig att bland de äldre bor drygt 10 procent i seniorbostad. Vidare bor drygt 3 procent av de äldre i kollektivhus, vilket innebär att detta är en vanligare boendeform för individer över 65 år än för individer som är under 65 år (där drygt 2 procent bor i denna typ av bostad).

De vanligaste hushållskonstellationerna bland de äldre personerna i undersökningen är en- eller tvåpersonshushåll. Nästan hälften av dem lever för sig själva (45 procent) medan den andra hälften lever tillsammans med en partner eller med något barn eller i ett äldreboende (se diagram nedan).

²⁸ Drygt 27 procent av männen och knappt 28 procent av kvinnorna

Att bo för sig själv är betydligt vanligare bland äldre kvinnor än bland äldre män och detta bekräftas även i den här undersökningen. Närmare en femtedel av männen bor för sig själva och det oavsett ålder. Kvinnorna däremot är överhuvudtaget oftare enboende i högre ålder och särskilt i den allra högsta åldersgruppen är det vanligt att kvinnor lever för sig själva. I de undersökta stadsmiljöerna är det drygt hälften av kvinnorna 85 år eller äldre som bor för sig själv.

Bland de kvinnor som bor med partner ser fördelningen omvänd ut från enboendet, det vill säga andelen som bor med partner minskar ju äldre man blir²⁹. För männen är det vanligast att bo med partner för individer mellan 65–74 år³⁰ och för de mellan 75–84 år³¹. För de ännu äldre männen är andelen som lever med partner drygt 17 procent. Endast knappt 2 procent av de äldre tillhör gruppen specialhushåll där hushållssammansättningen är mer okonventionell.

Svaranden efter ålder och hushållstyp.

²⁹ Drygt 23 procent av de som är mellan 65–74 bor med partner, motsvarande siffror för 75–84 åringarna är drygt 15 procent och för de som är över 85 år andelen 10 procent.

³⁰ Drygt 31 procent.

³¹ Drygt 34 procent.

Tillgänglighet i bostad och i bostadsområde

Knappt 15 procent av de äldre har uppgett att de upplever någon form av rörelsehinder. Det största problemet de rörelsehindrade upplever är att ta sig till och från bostaden, något som drygt 10 procent upplever som problematiskt. Vidare uppger knappt 2 procent att bostaden inte är anpassad efter de behov man har och drygt 1 procent anser inte att miljön utanför bostaden är anpassad efter de behov man har. Det framkom också att knappt 7 procent inte får den färdtjänst de behöver. Avslutningsvis kan det vara värt att konstatera att det inte går att hitta några skillnader mellan de olika åldrarna vilket innebär att siffrorna gäller för samtliga individer som är 65 år eller äldre. Inte heller går det att notera några skillnader mellan svenskfödda och utlandsfödda som är rörelsehindrade.

Trivseln i boendet

När frågor ställs om människor trivs med sitt boende eller ej får man i de flesta undersökningar övervägande positiva svar. Så är det också i denna studie.

En överväldigande majoritet (kring 95 procent) av de äldre personerna i undersökningen uppger att de trivs i sin bostad och i sin bomiljö. Trivseln är lika stor – både i bostaden och i bostadsområdet – oavsett om man bor i villa eller flerbostadshus, hyres- eller bostadsrätt. Det spelar heller ingen roll i vilken stadsmiljö man bor i när det gäller trivseln i bostaden. Den är lika stor oavsett om man bor i kvarterstads, centrum-, småhus-, eller blandområde. Man bör dock uppmärksamma att den förmedlade trivseln inte är lika hög bland de boende i det mellanstora centrumområdet där ”endast tre fjärdedelar var positiva.

Ett annat sätt att ta reda på hur pass bra människor trivs i sina bostäder är att ställa frågan om de skulle vilja flytta och i så fall vart, om de fritt fick välja. Svaren på denna fråga bekräftar att de äldre människorna är nöjdare med sitt boende än andra åldersgrupper. Tre fjärdedelar av dem är nöjda med hur de bor. För de äldre som däremot inte är nöjda med sitt boende är det främst Stockholms innerstad som lockar dit närmare en av tio av de äldre skulle vilja flytta.

Äldre och utlandsfödd

Självfallet är det inte bara åldern i sig som påverkar boendeförhållandena för de äldre utan också ekonomi, utbildning och personliga erfarenheter. Här ska vi närmare undersöka om och hur boendeförhållandena skiljer sig åt mellan svenskfödda och utlandsfödda³² äldre i de olika bostadsområdena och om man upplever sitt boende på olika sätt.

³² Vi har inte tagit hänsyn till hur länge den äldre har bott i Sverige.

Drygt 80 procent av de äldre i undersökningen är födda i Sverige, 15 procent i Europa och knappt 2 procent utanför Europa. Det går inte att hitta några signifikanta skillnader i yrkestillhörighet mellan de svenskfödda och de utlandsfödda äldre. Det går heller inte att hitta några signifikanta skillnader mellan grupperna med avseende på i vilken typ av upplåtelseform man bor i. Tre fjärdedelar av de svarande i båda grupperna bor i bostads- eller äganderätt medan de övriga till största del bor i hyresrätt³³. Vilken typ av hus man bor i och vilken typ av hushåll man lever i skiljer sig inte heller mellan de båda grupperna.

Det statistiska materialet är inte stort nog för att avgöra om skillnader finns, men intressant är dock att det går att konstatera att det är vanligare bland de utlandsfödda att bo i seniorbostad³⁴, särskilt boende³⁵, kollektivhus³⁶ och kollektiv i lägenhet eller villa³⁷. Det skulle tyda på att mer kollektiva levnadssätt berör både svensk- och utlandsfödda äldre människor idag i storstaden. Detta är intressant att studera närmare.

Segregation bland äldre

Även i den här undersökningen bekräftas det att en åtskillnad i boendet råder mellan utlands- och svenskfödda. I kvartersstaden återfinns en tredjedel av de svenska äldre människorna men inte ens en tiondel av de utlandsfödda. Även i centrumområdena (det lilla och stora) bor det en större andel svenskfödda. Även om det endast är en tiondel av de äldre svenskfödda så är det ändå dubbelt så vanligt som bland de utlandsfödda.

Den typ av stadsmiljö där en större andel av de utlandsfödda bor är det mellanstora centrumområdet. Här bor närmare en tredjedel av de utlandsfödda.

Även om både de svenskfödda och utlandsfödda säger sig trivas och vara nöjda med sina bostadsområden så finns vissa skillnader. De utlandsfödda svarar nämligen i dubbelt så hög utsträckning (en fjärdedel av dem) att de skulle vilja flytta om de hade möjlighet till det. En femtedel av de utlandsfödda säger sig även skämmas för att tala om var de bor, något som en ytterst liten del av de svenskfödda håller med om. En av tio av de utlandsfödda äldre säger sig också ha blivit diskriminerade på bostadsmarknaden, vilket knappast några svenskfödda hävdar att de blivit. Vidare skulle de utlandsfödda äldre i högre utsträckning vilja ha bättre kontakt med sina grannar, trots att de i redan högre utsträckning uppger att de byter tjänster med personer i bostadsområdet.

³³ Drygt 2 procent av de svenskfödda bor i andra hand och knappt 8 procent av de utlandsfödda. (OBS siffrorna är ej signifikanta).

³⁴ Knappt 15 procent i jämförelse med drygt 10 procent bland de svenskfödda

³⁵ Drygt 10 procent i jämförelse med knappt 4 procent bland de svenskfödda

³⁶ Drygt 4 procent i jämförelse med drygt 3 procent bland de svenskfödda

³⁷ Knappt 20 procent i jämförelse med knappt 3 procent bland de svenskfödda

De äldre utlandsfödda uppger också i större utsträckning³⁸ än de svenskfödda att de är trångbodda och andelen individer som upplever att trångboddheten påverkar dem negativt är också betydligt högre bland de utlandsfödda³⁹ än bland de svenskfödda. Uppenbarligen trivs de utlandsfödda äldre betydligt sämre i sitt boende jämfört med de svenskfödda.

Diskussion

En jämförelse mellan svenskfödda och utlandsfödda äldre visar inga större skillnader i den här undersökningen vad gäller vilken typ av hus, upplåtelseform eller vilket typ av hushåll man bor och lever i. Det finns heller ingen skillnad i upplevelse bland de rörelsehindrade i de båda grupperna då tillgänglighet, färdtjänst och bostadsanpassning undersöks. Däremot bor de olika grupperna i stor utsträckning i olika bostadsområden. En större andel av de äldre svenskfödda bor i kvartersstaden och i de större centrumområdena medan andelen utlandsfödda i större utsträckning bor kring det mellan-stora centret och i blandhusområdet. Vidare går det att konstatera att de utlandsfödda i större utsträckning är trångbodda samt att de i större utsträckning skulle vilja flytta från bostadsområdet om de hade möjlighet. Bland de utlandsfödda upplever sig en betydligt högre andel äldre ha blivit diskriminerade på bostadsmarknaden och säger sig också skämmas för var de bor.

³⁸ 20 procent av de utlandsfödda äldre upplever att de är trångbodda men endast 7 procent av den svenskfödda befolkningen uppger detsamma.

³⁹ Knappt 17 procent av de utlandsfödda äldre upplever att trångboddheten påverkar dem negativt medan endast 2 procent av de svenskfödda uppger detsamma.

Referenser

- Boye, K. (2008) *Happy hour? Studies on well-being and time spent on paid and unpaid work*, Stockholms universitet, Stockholm.
- Boverkets årsredovisning 2006*. Boverket.
- Bråmås, Å., Andersson, R., & Solid, D. (2006) *Bostadsmarknadens institutioner och grindvakter i den etniskt segmenterade staden – exemplen Stockholm och Uppsala, Bilaga till Rapport Integration 2005*. Norrköping: Integrationsverket.
- Diskriminering på den svenska bostadsmarknaden – En rapport från DO:s särskilda arbete under åren 2006–2008 kring diskriminering på bostadsmarknaden*. DO:s rapportserie 2008:3.
- Enkätundersökning 2007 Frågor om ditt boende och vardagsliv*, Uppdragsgivare: Länsstyrelsen i Stockholms län, (Teknisk rapport Statistiska centralbyrån 2007-10-17).
- Ericsson, U., Molina I., & Riistilami P.M. (2002) *Miljonprogram och media – föreställningar om människor och förorter*. Integrationsverket och Riksantikvarieämbetet.
- Howley P. (2009) *Attitudes towards compact city living: Towards a greater understanding of residential behavior, Land Use Policy*.
- Läget i Länet, Bostadsmarknaden i länet 2010*. Länsstyrelsen i Stockholms län, rapport 2010:09.
- Mäns och kvinnors resande*, 2006:51. Banverket, Vägverket, Region- och Trafikplanekontoret, SL, Länsstyrelsen i Stockholms län, ESF-rådet i Stockholms län.
- Myrdal, A. G. (1934). *Kris i befolkningsfrågan*. Nora, Nya Doxa.
- Sandstedt, E., (1991). *Att Bo Ensam. Om enboendeliv i Sverige (To Live Alone. Single living in Sweden)*. Stockholm: Statens råd för Byggnadsforskning.
- SOU 2008:113 *Bo bra hela livet : slutbetänkande av Äldreboendedelegationen*
- Statistisk årsbok för Stockholm 2008*. Utrednings- och statistikkontoret, Elanders Gotab, Stockholm 2007.
- Rossi, P. H. (1955) *Why Families Move*. Macmillian, Aldershot, UK.
- Zenou, Y., Åslund, O. & Östh, J. *Hur viktig är närheten till jobb för chanserna på arbetsmarknaden?* Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) Rapport 2006: 1.
- Österberg, D. (2000) *Stadens illusioner – En sociomateriell tolkning av Oslo*, Korpen, Göteborg.

Otryckta källor

http://www.rtk.sll.se/MOSS-dokument/Statistik/Statistikbank_Arsstatistik_Kap17_2009.pdf

<http://www.statistics.su.se/modernsurveys/sem/survey3.pdf>

http://www.jarfalla.se/upload/Kommunen/Oversiktsplan_2001/Oversiktplan_2001del2.pdf

http://www.jarfalla.se/templates/page_5442.aspx

http://www.jarfalla.se/upload/Agrarv%C3%A4gen_planbeskr_S.pdf

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Grindtorp>

<http://home.swipnet.se/~w-101645/grindtor.htm>

<http://www.botkyrka.se/index.php?dispatchTo=Renderer&action=download&file=4309>

<http://www.botkyrka.se/index.php?dispatchTo=Renderer&action=download&file=73735>

<http://www.botkyrka.se/hallundanorsborg/omtumba-storvreten/>

<http://www.botkyrka.se/hallundanorsborg/omtumba-storvreten/hallundanorsborgisiffror/>

<http://www.usk.stockholm.se/databaser/odsanv/odsut.asp>

http://www.scb.se/statistik/MI/MI0810/2005A01x/MI0810_2005A01x_SM_MI38SM0703.pdf

http://www.scb.se/statistik/MI/MI0810/2005A02A/antal_byggnader_per_to.xls

<http://www.salem.se/Innehall/Kultur-natur--fritid/Historik/Salemsstaden/>

<http://www.salem.se/upload/Milj%C3%B6och%20samh%C3%A4llsbyggnad/Milj%C3%B6och%20samh%C3%A4llsbyggnad/Pex/Planbeskrivning51019co1rev060503.pdf>

<http://www.salem.se/upload/Milj%C3%B6och%20samh%C3%A4llsbyggnad/Milj%C3%B6och%20samh%C3%A4llsbyggnad/Pex/Planbeskrivning51019co1rev060503.pdf>

<http://www.uskab.se/index.php/statistisk-arsbok-foer-stockholm.html>

<http://www.botkyrka.se/miljo-boende/boende/lagenhetsregistret/>

http://www.lantmateriet.se/templates/LMV_Entrance.aspx?id=12016

http://www.scb.se/statistik/publikationer/OV9999_1982A01_BR_X11%C3%96P8204.pdf

http://www.scb.se/Pages/List_257217.aspx

Länsstyrelsens rapportserie

Utkomna rapporter under 2010

1. Jordbruket i Stockholms län – en statistisk sammanställning, *avdelningen för landsbygd*.
2. Förebygga, skydda och begränsa – arbetet för att minska alkohol- och tobaksbruket i Stockholms län 2008, *avdelningen för social utveckling*.
3. Ett tryggare återvändande – för personer utsatta för prostitution och människohandel i Sverige, *avdelningen för social utveckling*.
4. Bostadsmarknadsenkäten Stockholms län 2010, *avdelningen för social utveckling*.
5. Årsrapport 2009 – Informationscentralen för Egentliga Östersjön, *avdelningen för miljö*.
6. Nya bostäder i Stockholms skärgård - inventering av aktuella bostadsprojekt 2010, *avdelningen för social utveckling*.
7. Fisk i vattendrag och stora sjöar – metoder för övervakning, *avdelningen för landsbygd*
8. Naturvärden i sjön Öran, *avdelningen för miljö*
9. Läget i länet på bostadsmarknaden, *avdelningen för social utveckling*
10. Länsplan för regional transportinfrastruktur i Stockholms län 2010-2021, *avdelningen för tillväxt*
11. Socialtjänstens arbete med män som utövar våld i nära relation, *avdelningen för social utveckling*
12. Taggig hjorttryffel – nationell inventering 2005-2009, *avdelningen för miljö*
13. Varför dröjer det? – Faktorer som hindrar och försenar nyproduktion av bostäder i Stockholms län, *avdelningen för social utveckling*
14. Tyresån – åtgärdsprogram 2010-2015, *avdelningen för miljö*
15. Entrepreneur Sthlm - kvalitet och kundnytta i rådgivningen? Resultat av kundundersökning genomförd under våren 2010, *avdelningen för tillväxt*
16. Stadsmiljö, bostad och vardagsliv i Stockholm. *avdelningen för social utveckling*

Hur upplevs boendet i olika stadsmiljöer i Stockholm? Den frågan undersöks här och ett flertal skillnader uppmärksammas, såsom mellan kvinnor och män, svensk- och utlandsfödda, unga och gamla samt boende i olika hushåll. Dessutom ställs frågor om i vilken mån de boende försöker påverka sin boendesituation genom de demokratiska medel som står till buds.

*Fler exemplar av denna rapport
kan beställas från Länsstyrelsen,
avdelningen för social utveckling.
Tfn: 08- 785 40 00 (vxl)*

ISBN 978-91-7281-389-2

Adress

*Länsstyrelsen i Stockholms län
Hantverkargatan 29
Box 22 067
104 22 Stockholm
Tfn: 08- 785 40 00 (vxl)
www.lansstyrelsen.se/stockholm*